

Géczi József Alajos

VOLT EGYSZER SZEGEDEN EGY REFORMKÖRÖS MAJÁLIS

Nagy Imre felvállalása és politikai forgatókönyv a demokráciához

I. Történelem előtti idők az állampárt háza táján

„...ünnepelni nem fogunk, – de a következő években [mármint 1987-ben és 1988-ban] megemlékezünk a néphatalom megvédéséről és a párt újjászervezéséről. [1986-ban] „ellenségeink vérszemet kaptak, és azt hitték, hogy nekünk 1956-tal kapcsolatban lelkiismeretfurdalásunk van. ... A tanulságok számbavétele a szocialista nemzeti egység erősítését szolgálja, nem a szétválasztást... Az egész harminc évet vállaljuk – 1958 júniusát is. ... Amit azért nem muszáj... ha nem kérdezik, nem kell feltétlenül emlegetni.”¹

Berecz János az MSZMP lendületes ideológiai titkára mondotta ezeket Újszegeden, a „pártiskolában” 1987 február harmadik hétvégéjén rendezett országos konferencián², ahol a bevezető előadást és a zárszót is ő tartotta. Éppen majdnem két évvel Pozsgay Imre 1989. január 28-iki „népfelkelés” nyilatkozata előtt, a 428-as számú meghívóval ültem végig a három napot. Az idézetek is a helyszíni jegyzeteimből valók. Beszédében Berecz keményen „dádázta” az ellenzékét. Az USA-ban „nyilatkoztató” Csurkát külön is. Leszögezte: el kell utasítani a reformellenes konzervativizmust és a politikai pluralizmust. (Már megint az a fránya kétfrontos harc! – G.J.) „A tudósok kaptak egy-két évet, ugyan mondják már meg mi is lenne az a politikai reform. Ezt még kívárvuk” – tette hozzá laza keménységgel.

---

1 A közönség jól ismerte Berecz János 1986-ban bővített kiadásban harmadszor is kiadott *Ellenforradalom tollal és fegyverrel - 1956* című könyvét (Bp., Kossuth Kiadó). A tanácskozás előtt fél évvel tiltották be Szegeden a Tiszatáj c. folyóiratot. Arról a teremben ülő beavatottak közül is csak kevesen hallottak valamit „zongorázni”, hogy az Írószövetség 1986 novemberi közgyűlésén Berecz János Csoóri Sándorral is tengelyt akasztott. Csoóri: „... a csöndes fenyegetés légkörét hoztad a terembe. Megfordult bennem, tehát kimondom: egy szelídített paraszt Révai hangját idézted fel bennem.” – idézi *A másik Magyarország hangja*, Lakitelek 2016. 213. p. – Dokumentumok az Írószövetség közgyűléséről, 1986. november 29-30. Budapest, Pesti Vigadó

2 *A szocializmus fejlődésének időszéri kérdései hazánkban*. MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztálya Országos Elméleti Tanácskozás, Szeged 1987. február 19-21. (Egyidejű saját jegyzetek és dokumentumok is.) Helyszín: MSZMP Csongrád megyei Bizottságának Oktatási Igazgatósága, Újszeged, Balfasor 39-45. (ma felsőoktatási épületek).

A központi elvtársak korszerű ideológiai üresjáratot produkáltak.³

A „*Politikai intézményrendszerünk működésének hatékonysága*” szekcióban – a Hazafias Népfront szerepéről szólva – Pozsgay Imre kifejtette: a tőke korábban élünk, a szocializmus nem saját bázisán jött létre. A hatalom az egyetlen eszköz a „szocialista jelleg” biztosítására. E funkcióját túlteljesíti, ezért szükségképpen lefojtja a gazdasági, társadalmi mozgásokat. A sok elodázásból, félmegoldásokból születnek a visszatérő válságok – tette hozzá. „*Ma még a politikának volna esélye lépni – de nem sokáig*” – szögezte le végül.

A tanácskozássra nagyobb számban beszivárgott helyi baloldali értelmiség közül talán senki nem kelt a bereczes álreformtézisek védelmére. Igaz, a bátorkodások is jobbára a termeken kívülre „önkorlátozódtak”. Mindezt nevezhetnénk így utólag a passzív ideológiai belső ellenállás éveinek.

„*Meg lehet valahogy magyarázni a párt vezető szerepe tételt – de az már csupán a pártapparátus számára axioma. A politikai és a bürokratikus koordináció nélkül az ún. létező szocializmus nem tartható össze, ezért a hatalom nem bírja el a politikai pluralizmust*” – valami ilyesmit fejtegettem én. A fordítottja – az, hogy mi lesz a rendszerrel, ha a nagy lebénulás mégis beköszöntene – politikailag nem volt végiggondolható szituáció akkor számunkra. Pláne „ott”.

Itt tartottunk Szegeden mi, a „helyi udvari értelmiség” 1987 februárjában, fél évvel a Tiszatáj betiltása után. Erről sokat beszéltünk és keveset tudtunk. Mind-egy volt, hogyan történt, meg voltunk róla győződve, hogy leginkább Nagy Gáspár versei verték ki a biztosítékot „odafönt”. (A halottakat „egyszer majd el kell temetni... a gyilkosokat néven nevezni!”) A *fiú naplójából* című versében pedig – ami a Tiszatájban jelent meg 1986 júniusában – a „harminc évgyűrű” a forradalom ’86-os évfordulójához közeledve véletlenül egybeesett a jüdapénzek számával.

„Az érzéki csábítás”⁴, a második nyilvánosság irodalmának példányai Szegeden is kézzől kézre jártak. A JATE Marxizmus-Leninizmus Tanszékcsoport (!) Könyvtára Dokumentációs és Információs Bázisa (DIB) 1984-től féllegálisan működött a Petőfi Sándor sugárúti volt „DALÉP”-székház egyetemi épületének negyedik emeletén. Itt egymás mellé kerültek emigráns kiadványok, a szamizdatok, az egyetemi állampárti szervezetekhez „bizalmasan” érkező „C”-anyagok, a budapesti renitenskedő gyűjtemények példányainak másolatai,

---

3 Az 1981. december 13-iki lengyel szükségállapot után, a sokk enyhülésével, Gorbacsov felemelkedéséig (1985-1986) beszéltek a „reform reformjáról”. Németh Miklós még a KB osztályvezető-helyetteseként 1983-ban egy egyetemi balatoni nyári párttovábbképzésen *lopakodó reformnak* nevezte ezt a folyamatot. 1985-től újfent növekedéssel vélték túljutni a válságon. Berecz Jánosnak jutott ekkoriban a házi ideológiusi szerep. Ezt az eladósodást drasztikusan felgyorsító sikerpolitikát mondtam valahol *offenzív helybenjárásnak*. Hallgatóim „beresztrojkát” emlegettek, majd 1987-től „grósznosztyot” (a „peresztrojka” Gorbacsovnál „átépítés”, a glasznoszty nyíltság).

4 Szilágyi Ákos korabeli szóhasználat. *Az érzéki csábítás irodalma*. Mozgó Világ, 1981 augusztus

valaminta „megbízható elvtársak” által diszkréten átpasszolt, ún. számozott könyvek. A Művelődési Minisztérium „Marxizmus Főosztályának” partizánkodó vezetője – Honfi József – is megtoldotta a Soros Alapítványtól kapott támogatásból vásárolt másológép költségeit. De nekünk zümmögtek nem ritkán például a DÉLÉP fénymásolói is. (A DÉLÉP párttitkára állt őrt az ajtóban, amíg Kohn Robi informatikus a sokszorosítót bővölte.)

Aki be-besétált féllegális műhelyünkbe, hamarosan tisztában lehetett a sztálinizmus, 1956, 1968, vagy éppen az 1980–81-es lengyel válság alaptényeivel. Rá jó tíz évre mondta el Pesten, a Duna-parton a megyei állambiztonságért felelős volt rendőrkapitány-helyettes: Komócsin Mihály első titkár ’83–’84 táján le akart csap(at)ni a renitens klubra. „*Ne tiltsuk be, így együtt könnyebben szemmel tarthatjuk őket!*” – javasolták őket.

Valóban jeles beszállítóink voltak. A teremben is ülnek néhányan közülük. Jankó Attila a Galamb utcai szamizdatokat hozta rendszeresen. Hasonlóképpen a már elhunyt volt évfolyamtársam és kollegám, Nagy Balázs is sok anyagot kölcsönzött másolásra (ha rosszul szóltam, visszakérte). Csapó Balázs az emigráns irodalmakat hordta haza nyugatról. Bellavics István, Vincze Gábor, vagy „főlegesen” Bárdi Nándor Erdélyből hozta-vitte a veszélyes papirokat. És még sorolhatnánk a besegítőinket. Átkerült hozzánk a BTK-ról is jó néhány kelet-európai és ’56-os dokumentum, vagy éppen a sztálini terror tanúság-papírai.⁵ Kakuk György nálunk írt évfolyam- és szakdolgozatot Nagy Imréről, mások a csehszlovákiai ’68-as eseményekről.

J. Nagy László tanszékvezetőm sápadtan hívatott 1988 április legelső napjaiban. Nagy László budapesti docens svédországi diplomáciai pályáját elhagyva vizsgálta akart térni főállásába, a Tudományos Szocializmus Tanszékre. „*Nem ezeket a kócific kis senkiket kellett volna kizárni*” – utalt a „négyek bandájára” (Lengyel László, Bihari Mihály, Király Zoltán, Bíró Zoltán), „*hanem az olyan revizionista jobboldali barmokat, mint Nyers és Pozsgay*” – szögezte le. Megszemlélte a negyedik emeleti kétszobás házi könyvtárunkat – „*no majd erre is visszatérünk*” – szölt, és visszautazott Budapestre. Nem jött többé.

---

5 Egy forrásvidéket mindenféleképpen ki kell emelnem. Jól illusztrálja a korállapotokat is. Az ELTE BTK Tudományos Szocializmus szakára jártam 1976–1979-ben (jórészt rejtőzködő „rebellisek” tanítottak ott). Kapcsolatba kerültem Magyar Györggyel, a jogi kari Tudszo. Tanszék vezetőjével. (Nála ringott a Politológia bölcsője is.) Segítségével jutottam be az ELTE Tudszo. Továbbképző Intézet Könyvtárába. Palásthy Júlia cinkos segítségével mázsaszám hordhattam Szegedre a másolni valót. (A kádári rendszerben minden intézménynek, minden közéleti embernek, tudósak volt egy kis titkos házi könyvtára, vagy legalább néhány belső anyaga. Ami Szegeden majdnem természetes volt, azért persze Miskolcon őrizetbe is vehették az embert!)

II. Pozitív működési zavar 1988 májusában

Munkánkat ugyanis megzavarta, titkos ügyködésünket leértékelte, hogy a májusi pártértekezlet pozitív működési zavara kapcsán 1988 tavasz végén megbukott az ökonzervatív neosztálinizmus magyarországi modellje. Nyár elejétől elkezdődött a „Nyilvánosság Nagy Szabadsága”.

Igaz, arról még nemigen tudósítottak, hogy a reformkonzervatív⁶ Grósz Károly belépője igen szerencsétlenül sikeredett. Alig háromhetes főtitkárként, június 16-án rendőrökkel verette szét a Nagy Imre kivégzésére emlékező ellenzéki tüntetést. Pedig visszafogottak voltak. Emberhez méltó temetést követeltek. Grósz Károly viszont nem tudott túllépni korlátain. Ez az évforduló lett volna talán az utolsó alkalom az állampárt körüli baloldali progresszió számára, hogy szembenézzen az 1956-os forradalom örökségével és elkezdje felfejteni a megtorlások, a koncepciók perек szálait.

Volt néhány reformpolitikus és több tucatnyian az értelmiségi elitből, akik egyre bátrabban képviselték az igazság feltárásának ügyét, és voltunk sok ezren Budapesten és vidéken, akik e területen is küzdöttünk a tisztánlátásért. Az állampárt-vezetés a múlt feltárását 1988 nyár végétől már nem csupán ösztönözte. „Megrendelte” a tudósoknál a műhelymunkát. A hatalom berkeiben azonban a szembenézés szándékát felülírta az időnyerésre játszás. 1988 novemberétől hivatalosan is „koordinálták” a kivégzettek exhumálását, „a családi temetés” előkészítését, de az átfogó újraértékelés az MSZMP kimúlásáig nem született meg.⁷ Pedig 1988 nyaratól sorra jelentek meg az addig tilos művek, dokumentumok. Csongrád megyében ezidőtájt a megregulázott Tiszatáj helyett a Szoboszlai Zsolt által szerkesztett – sőt, „csinált” hódmezővásárhelyi Juss lett a szembenézés irodalmi-történelmi fóruma. Szeged és Hódmezővásárhely a *szellemi baloldal* „határjárásának” kiemelt színhelyévé vált a nyolcvanas évek közepétől. Az udvarközei – de az udvartól már le-leszakadozó – értelmiségi elit próbálta bázisát szélesíteni. A felgyorsuló műhelymunkák politikai nézőszempontból helybentopogásnak tűntek. (Erre unhatott rá 1989 január végén Pozsgay Imre.)

---

6 Sok mással együtt szóban és írásban Vass Csaba (szociológus, a HNF munkatársaként az ún. reformklubok szervezője 1989. október 9-1990. május MSZP elnökség tagja) vezette be ezt a fogalmat.

7 Székér Nóra–Riba András László: *A Nagy Imre-kód. Nagy Imre újratemetésének politikai dimenziói*. Lakitelek, 2014.

A könyv 1988. június 16-tól 1989. június 16-ig szemléletesen mutatja be az állampárt felső szféráin belüli megnyilvánulásokat. A reformkörök megjelenését, szerepvállalásait nemigen veszi észre. Ez magyarázható a tanulmányozott levéltári anyagok jellegével is.

Ekkorra már a reformkörök is bejelentkeztek. 1988. november 29-i alapító felhívásukban⁸ nem követelték, hanem „természetesnek tekintették” a többpártrendszer, de a Nagy Imre-per és 1956 politikai felülvizsgálatára nem tértek ki. A Grósztól balra álló Csongrád megyei vezetésnek már ez is sok volt. Maga Grósz is jobboldali elhajlásnak, frakciózásnak minősítette a felhívást a december 9-i megyei párttervezeten. Még a Csongrád megyei Hírlap főszerkesztőjét, Tamasi Mihályt is megrotta a „figyelmetlenségéért”. (Különösen Szoboszlai Zsolt küldötti hozzászólása hergelhette fel.)

III. Pozsgay felvállalja 1956-ot

A december–januári „reformpangás” szélszendjét látványosan megtörte Pozsgay Imre – már jelzett – január 28-i, a „168 óra” adásában tett rádiónyilatkozata: 1956-ra a *népfelkelés* meghatározás a legmegfelelőbb. (Nagy Imre nevét ki sem kellett ejteni.) Írásban, szóban, telefonon – sírva, üvöltözve – valóságos verbális polgárháború tört ki. A balos felindulás szereplői rögtön ráéreztek, hogy az egész Kádár rendszer legitimációja kérdőjeleződött meg. (Azaz az életük.) A munkás-paraszt hatalom védelmezői, az 1956 decemberétől kibontakozó „korrekciós restauráció” résztvevői, támogatói most hirtelen ellenforradalmár-pozícióban találták magukat. Kimmel Emil szóhasználatával élve január 28. szombat éjszakától „*felfelé kúszott a politikai láz*”.⁹ Különösen a dühöngő üzeneteket a pártirodák telefonügyeletén fogadó pártalkalmazottak érezhették ezt így.

A reformerek – a közelgő KB-ülésre is tekintve – leszámolástól, Pozsgay menesztésétől rettegetek. De megszéppentek a hirtelen jött „szabados nyilvánosságban” lubickoló sajtómunkások is. (No persze a napilapoknál még jóval kevesebb volt az újságírói szabadság.) Felsejlett a már sokszor megtapasztalt visszarendezés réme. Ellenhatásként februárban, márciusban és április első felében sorra alakultak az állampárti ideológiának és struktúrának hadat üzenő reformkörök, reformalapszervezetek, reformszárnyak, reformklubok, platformtársaságok.

---

8 *Reformköröket a pártnak is!* Délmagyarország, Csongrád megyei Hírlap 1989. november 29. Pártállambomlás. Csongrád megyei reformszocialisták 1988-1989. Szerk. Sipos József. Szeged, 2009. Bába. Benne Rátkai Árpád: *A pártállam felszámolása Csongrád megyében* (9-89 p.) Lásd még tőle: *Végjáték a Tisza mentén* (cikksorozat). Délmagyarország 1989. november–december. A felhívás és egyéb dokumentumok megtalálhatók még: *Rendszerváltók a baloldalon. Reformerek és reformkörök 1988-1989.* Szerk. Ágh Attila–Géczi József–Sipos József. Bp. Kossuth Kiadó, 1999 (továbbiakban: RB)

9 Kimmel Emil: *Végjáték a Fehér Házban. A helyettes szónívó „titkai”. Egy képzeletbeli sajtókonferencia jegyzőkönyve.* Budapest, 1990. TÉKA. A szerző Grósz Károly közvetlen környezetében dolgozva aggodalommal szemlélte a főtitkár és vele a testületek, az apparátus sodródását. Elfogultságait nem tagadva hitelesen szemléltet. Székér Nóráék is idézik.

A lappangó *legitimációs frász* nyílt válságba lobbant át, lelki, testi összeomlások következtek be. A revansvágyak rettegésbe és fenyegetésbe csaptak át. Az értelmi-ségi önmegvalósító körökben már sokszor elhangzott szavak jelentőségét a kimondó ember pozíciójának súlya adta. Pozsgay Imre az akkori főhatalom, az állampárt mindenek fölött álló – addig „érinthatetlen” – centrális szervezetének, az MSZMP KB Politikai Bizottságának a tagjaként nyilatkozott az állami rádióban. Sőt állam-miniszterként a kormányt is bevitte a géppuskafészekbe. Pozsgay Imre és „hívei” a legrosszabb ellencsapásra is számítva „társadalmi vitákat”, fórumokat szerveztek. Kiderült, a „népben” – a korabeli szereplőket is beleértve, néhány ezer fanatikustól eltekintve – már régen nincsenek merev frontok. 1956-ból elsősorban az elhallgatás, az elfojtás, a kibeszélés hiánya gyötörte a lelkeket.

Február 3-án, a hódmezővásárhelyi Porcelángyár különtermében szervezett nagygyűlésről Pozsgay győztesen jött ki. A vásárhelyi és szegedi kultúrosok, könyvtárosok, megyei és városi népfrontosok is kitettek magukért. A tanácsai vezetők, az újságírók, a pártoktatás dolgozói – a korábbi fórumos találkozók miatt is – Pozsgayt segítették. Szoboszlai Zsolt elkérte a helyi szervezőktől a beszéd hanganyagát, és lehozta azt a Juss következő számában.¹⁰ Grósz Károly a többiekkel és önmagával szemben végülis megvédte a nálánál radikálisabb reformertársát. Heves tíznapos csaták után a KB „elsietettnek” ítélte Pozsgay nyilatkozatát. A helyzet 1956-ban is bonyolult volt, 1989-ben is az. Nagyjából ebben maradtak. A február 10-11-i KB-ülésen „elfogadták” a többpártrendszert. Csak „a szocializmus talaján” álló pártok részvételével – természetesen!¹¹ Az előterjesztő tréfás módon Berecz János volt. (Néhány hónapja csak, hogy ugyanitt felvázolta az egypártrendszeren belüli pluralizmust, kissé korábban pedig a pluralizmust tudóskodó ármánykodásnak ítélte.) A többpártrendszer tárgyalásának „előrehozatala” alkalmasnak látszott a „közbeszéd” áttematizálására, az 1956-os forradalom átértékelése nyomán beállt trauma legalább időleges enyhítésére... Az ország eközben minden nappal közelebb került Nagy Imre és mártírtársai temetésének akkor már tudható dátumához.

*

A moralizáló reformszocialista rendszerkritikára a többi politikai-szellemi szereplőnek természetesen csak addig volt szüksége, amíg az állampárt „on-line” hatalma szerte nem foszlott. „*A visszarendeződés veszélyét tekintjük ma a legfőbb veszélynek*” – hangzik el a pécsiek tipikus reformkörös mondata 1989. április 8-án.¹²

---

10 Juss, 1989 március, melléklet. A rendezvény fő szervezőjeként az emlékezők Baranyai Antal nevét emelik ki.

11 *A párt a többpártrendszer viszonyai között képzei el a politikai pluralizmus továbbfejlesztését.* Interjú Grósz Károllyal, az MSZMP főtitkárával, 1989. február 13. Szinte minden aznapi országos és helyi napilapban megjelent. („*Kérem, ha a szocialista alkotmányt nem fogadják el [a pártok], legálisan nem működhetnek*” – mondta Grósz az előző hétfévi „A Hét”-ben, Aczél Endre kérdésére válaszolva.)

12 Dunántúli Napló, 1989. április 8.

Pozsgay január végi nyilatkozata után a Munkásörség szentesi baráti körében „reformer-akasztós” hangulat alakult ki. A nagyok mellett Keserű Imre reformkörös tanárt is erre a sorsra szánta néhány felszólaló. Legalábbis a jelenlévő újságíró így hallotta. Óriási sajtókampány kerekedett az ügyből. *„Véleményem szerint – nyilatkozta Keserű március 29-én a Népszabadságnak – az MSZMP centrumának (Grósz Károly főtítkárral az élen – G.J.) el kellene határolnia magát nem csak az erőszak alkalmazásától, hanem az azzal való fenyegetéstől is. Azt hiszem, ebben a kérdésben közös nyilatkozatot tehetne az MSZMP és az alternatív szervezetek vezetősége.”* Azaz az állampárt vállaljon morális kötelezettséget az akkor még kezében lévő erőhatalom jegelésére, az ellenzék pedig rekessze ki soraiból azokat, akik viszont éppenséggel „kommunistákat” szeretnének akasztani. (Keserű Imre aznap a budapesti reformkörü tanácskozás vendégeként ezt elő is kívánta terjeszteni az esti gyülekezeten.) A visszarendeződés erőinek megfékezése érdekében a békés átmenetre vonatkozó erkölcsi és politikai kötelezettségvállalás mellett a fegyverhasználat rendeleti kontrolljának erősítését is javasolta.

A felületi kezelés nem elég. A visszarendeződés legfőbb potenciális forrása maga az állampárt, mint főhatalom, illetve az állampárt–pártállam duális politikai és adminisztratív hatalomgyakorlása. *„Az MSZMP politikai párt legyen, és ne a közigazgatással, gazdaságirányítással összefonódott ügyintéző párt”* – hirdeti március 24-én a Tolna megyei Népujságban a paksi „Platformtársaság”.¹³ *„Az MSZMP következetesen számolja fel az állam és társadalmi élet irányításában élvezett kiváltságait; akarátát pusztán politikai befolyásával és annak mértékéig (!) juttassa érvényre”* (beleértve a pártvagyon, a költségvetési támogatás visszaszolgáltatását) – áll a budapesti (Villányi úti) reformkör április 5-i platformtervezetében. Továbbá *„az MSZMP mondjon le a munkahely életébe és irányításába való, kiváltságokon, hatósági jogkörök betartásán, hatásköri listákon alapuló beavatkozásról...”*¹⁴

IV. A reformkörösök felvállalják Nagy Imrét

A somogyi reformkörösök 1989 februárjában jelentkeztek be a megyei és országos politizálásba. Platformjuk április 5-ikére datált kivonatos változata szervesen összekapcsolta a rendszer kritikáját és 1956 – benne Nagy Imre – politikai újraértékelését. *„A szocializmus ügye és a magyarországi kommunista mozgalom számára máig ki nem hevert károkat okozott az a körülmény, hogy a második világháború*

---

¹³ RB 88-90. p

¹⁴ A KB május 9-i ülése, miközben a reformkörösök politikai követeléseit lesöpörte, lemondott jelentős állampárti országos és munkahelyi hatáskörökről. A munkásörseget „lopakodva” átpasszolta a kormányhoz, ahelyett, hogy megvizsgálta volna politikai létezésének összefüggéseit. A munkásörség az októberi állampárt-kimúlásig csendben de facto a főtítkárt tekintette vezérlő parancsnokának.

után valóban legszélesebb alapokon kibontakozott demokratikus fejlődést (tekints arra, jámbor olvasó, ami előtte volt és utána következett! – G.J.) éppen a kommunista párt hatalomra jutását követően kiépülő – a sztálini modellt szolgai módon másoló – pártidiktatúra fékezte le, és terelte zsákutcába. (Kiemelés tőlem G.J.) ... a rendszernek a szocializmussal való téves azonosítása révén jelentős tömegeket a szocializmus eszméitől is sajnálatosan elidegenítettek.

Különös érzékenységgel figyeljük a megyeszékhelyünkön született Nagy Imre személye körül ismét fellángoló, indulatoktól terhes vitát. ...valljuk, hogy mint a magyar kommunista mozgalom egyik »alapítóját« (tintával beírt idézőjel a gépelt kéziratban - G.J.) a végtisztesség megadásán túl szerepének valamennyi korabeli – a közeljövőben remélhetőleg valóban hozzáférhetővé váló – dokumentum elfogulatlan vizsgálatán alapuló, érdemeit is figyelembevevő objektív megítélése is megilleti.”

Ugyanezen a napon születik meg a budapestiek majd április 12-én robbanó hasonló témájú anyaga is. A fel-fel villanó helyi fények akkoriban lobbantak össze országos megvilágosodássá. A reformkörök közvetlen kapcsolat nélkül is egymás tükrökei voltak – írta erről Patrick O’Neil.¹⁵

A ’89. február-márciusi somogyi szavak messze túlmutattak az akkori “pártcentrum” és a rendszerkonform megszeppent mocsár silány taktikázásain: “Szükségesnek tartjuk a politikai perek felülvizsgálatát és mindazok rehabilitálását, akiknek bűnössége napjaink joggyakorlata szerint nem bizonyítható, függetlenül attól, hogy kéri-e a rehabilitálást, vagy sem. Véleményünk szerint az új alkotmánynak tartalmaznia kell, hogy politikai meggyőződése és tevékenysége miatt Magyarországon senkit ne lehessen halálra ítélni.”¹⁶

A kaposváriaknál a kíméletlen szembenézés párosult a még bizonytalankodók, vagy éppen még vadak meggyőzésének, “átállításának” szándékával. A kemény álláspont és a visszafogott hangnem ritka ötvözetét produkálták.

Április 12-én újabb bomba robbant a pártállam házatáján. Sipos József számos írásában elemezte már az 1989. április 12-iki MSZMP Központi Bizottsági ülést. Falusi Norbert a Magyar Hírlap aznapi számának frenetikus hatását konferenciánkon is bemutatta. A nagybeteg Kádár János váratlan megjelenése és felszólalása

---

15 Patrick O’Neil: *Revolution from within. The Hungarian Socialist Workers Party and the Collapse of Communism.* (Forradalom belülről. A Magyar Szocialista Munkáspárt és a kommunizmus összeomlása.) Edward Elgar Pub, UK 1998.

A könyv egy részét a reformkörösök Pogány Sára segítségével lefordították. A nyers fordítás kéziratos formában itt-ott fellelhető, kiadására sajnos nem került sor.

A témáról korábban O’Neil a *Word Politics* c. folyóiratban *Revolution from within: Institutional Analysis, Transitions from Authoritarianism, and the Case of Hungary* címmel publikált cikket 1996-ban.

16 Az MSZMP-tagok Somogy Megyei Reformköreinek platformja. Kaposvár, 1989. április 5. 4 p. Kézirat. Mészáros Balázs gyűjteménye. Uo. *Gondolatok az MSZMP szervezeti átrendeződéséről.* Berkics János 4 p.

a tanácskozáson számos művészi feldolgozás tárgya. Mindez három nappal az április 15-re meghirdetett Kecskeméti Reformműhely előtt történt.

Grósz Károly ülés előtti sajtószemléje „bajságosan” indult: *„Kifejezzük azt a meggyőződésünket, hogy a Nagy Imre per koncepció per, célját tekintve pedig politikai gyilkosság (!) volt. A koncepció perек valamennyi áldozatával egyetemben Nagy Imre és társai jogi és erkölcsi rehabilitálását elengedhetetlennek tartjuk!”* – olvashatta a Magyar Hírlapban a budapesti reformkörök állásfoglalását Szabó Zoltán tolmácsolásában. – *„1956 október 23-án megítélésünk szerint egy megalázott és megnyomorított nemzet mozdult meg a népszuverenitás elvéből fakadó jogát gyakorolva...”*¹⁷

„A kormány lapjában!”... háborog az ülésen a főtítkár Németh Miklós felé fordulva, akinek pedig sejtésünk szerint már nyilvánvalóan sem ideje, sem szándéka nem volt a Magyar Hírlap kézi vezénylésére. Aznapra minden összejött. *„A Tiszatáj ügy vége. Rehabilitált szerkesztők”* címmel egy kicsi, de erős hír is megjelent.

A Magyar Hírlap ugyanezen számában *„Bokréta a párt kalapján”* címmel a szegedi reformkörösök is átfogó bírálattal illették az állampártot. Grósz szerint nyilván nem lehet véletlen egybeesés. (A hét végén következő Kecskeméti Reformműhelyről nem is beszélve!) Németh Miklós azonban elengedte a füle mellett a „szervezkedés” félelmetes vádját. Meggyőzően és érzelmekre hatva érvelt a kormányzókéesség fenntartása mellett, amit a belső viták szervezeti-politikai kiélezése ellehetetlenítene. A „rendpártiak” visszatáncoltak. Az aznapra programozott rendteremtés lendülete így már délelőtt megtört. A reformkörös ügyből végül is nem lett szavazási szakítópróba. Grósz javaslatára viszont lemondtak a Politikai Bizottság tagjai, hogy egy bizalmiszavazás-félét – újraválasztást – lehessen tartani. Grósz hívei enyhe többségbe kerültek. Szoros eredménnyel bár, de Pozsgay Imre is bent maradt a testületben. (Kecskemétre mindenestre átlőtt köpenyben érkezett.) Kipottyant ugyanakkor Berecz János. Túlmanőverezéseit ekkorra mindegyik áramlat megeléghette.

Ám Grósz Károly hatalom-konzolidáló törekvései is megbicsaklottak. Sőt a rendteremtés csúcsrajátásának szánt napot a már említett „mitikus mozzanat” is lerontotta. Aznap délelőtt orvosától minden győzködés ellenére „meglépett” Kádár János, hogy felszólaljon a Központi Bizottság ülésén.¹⁸ Az orvos ugyan oda tudott

---

17 *MSZMP reformkörök. Vitára bocsátott platform.* Magyar Hírlap, 1989. április 12. Pogány Sára Uo. a lentebb jelzett interjút a szegediekkel – Lovászi József, Kimpián Péter, Géczi József – Lengyel András György készítette.

Igen alaposan körüljárja mindezt Novák Zoltán: *Az MSZMP Budapesti Reformköre. A reformkori mozgalom szerepe a magyarországi rendszerváltásban.* Bp. 2002, magánkiadvány. (Lásd még: <http://mek.oszk.hu/1900/1961>, vagy az OSA honlapján. Továbbiakban: Novák)

18 *Arcom védelmében. Kádár János utolsó beszéde.* Dr. Rétsági Györggyel beszélget Györffy Miklós. 168 óra, 1996. július 16. 14-16. p

még szólni a politikai ügyeletnek, de már nem volt mit tenni. A korszak főtitkára betoppant a „Fehér Házba”, és makacsul várakozott. A párt elnökeként kér szót – üzenték be az ülésre. Grósz ezt végül is elérzékenyült hangon, rosszat sejtve bejelentette. *Kádár János leromlottan, szétesett, de mégis igen sok üzenetű beszédével nem pusztán a saját, hanem a nevével jelzett rendszer fizikai, szellemi és morális megrendülését, sőt megroggyanását is demonstrálta.* Relativizálódtak az aznapi politikai viták. A Központi Bizottság dőbönt csendben oszladozni kezdett. A hölgyek közül többen zokogásban törtek ki.¹⁹

A nap tehát a budapesti reformkörösök Nagy Imrét rehabilitáló nyilatkozata fölötti dühöngéssel indult, és Kádár János 1956-ot felidéző önmarcangolásával zárult. Sem ezen a KB ülésen, sem a reformpolitikuskok és a „szellemi baloldal” kecskeméti találkozóján – ahol útítársrendezvényként²⁰ az akkor éppen elért harminc reformkör nyolcvan képviselőjének első országos „spontán” konzultációja is megtörtént – nem született állásfoglalás sem 1956-ról, sem a közelgő június 16-i temetésről, sem a politikai rehabilitációról.

A következő egy hónapban Grószék megint visszafelé manővereztek. Tartották magukat a korábbi „reformkonzervatív” forgatókönyvhöz. További erőfeszítéseket tettek az ellenzékkel való tárgyalások elodázására, elrelativizálására. A szabad választásokra idő kell, hogy megérjen a társadalom, és a helyzet – emlegették. Június 16-át egy ügyesen kibekkelhető pillanatként fogták fel, amit meg kell úszni, „el kell téríteni”. Aztán jön majd a megbékélés időszaka. Szeptemberre feltárulnak a Nagy Imrét leleplező „Vologya iratok”²¹, október 23-át pedig „jól meg kell komponálni”. A rendkívül profi állambiztonsági, diplomáciai előkészítésnek „csak” a politikai tartalma volt kretén. Pragmatikus, hatalomörző centrumpolitikától nem is igen telhetett többre. Az állampárt-kongresszust is ezért akarták minden áron 1990-re – a választások utánra! – tolni.

---

19 Kimmel Emil im. 101-133. p.

20 Még január közepe táján közölte sejtelmesen Pozsgay és Szabó Miklós elsőtitkár Komáromi Attila megyei PB-titkárral, hogy „lenne itt egy fontos értelmiségi tanácskozás”. Először február közepére, majd márciusra tűzték ki. A reformbeavattottak körében keringett a „titok”, hogy itt a Kecskeméti Reformműhelyen valamiféle politikai zászlobontás is lehetséges. A második halasztás után merült fel, hogy április 15-re a reformkörösöket is meg kellene hívni. Ezt Kerényi György és Brúszel László vették kézbe. Az utóbbi ekkor már a tanácsai pártbizottság társadalmi titkáráként „szabadabban” mozoghatott. Értesítették az akkor elérhető reformkörösöket. Kerényi György szépen egybefűzött országos sajtószemlét is készített a már megjelent alapító-nyilatkozatokról, állásfoglalásokról. (*MSZMP reformkörök. Kecskemét, 1989. április.* Kézirat 58 p) Ebben közölték a Budapesti I. sz. reformkör vitaanyagát is. Ezen a rendezvényen osztogatták először a dunaiújvárosiak által zsákban hozott reformkörös jelvényeket. A Bács megyei politikai háttérben persze még ott kell látnunk két „emberarcú” reformert, Romány Pál elsőtitkárt és Gajdócsi István megyei tanácselnököt! (Komáromi Attila, Brúszel László, Kerényi György közlése)

21 Grósz Károly még szeptember 1-jén is a KB majdnem utolsó, éjszakába nyúló ülésén az ún. Nagy Imre-iratok ismertetésével vélte gyengíteni a reformerek pozícióit.

Grósz Károly kreativitása nem ismert határt. Új műfajt teremtett: az „improvizált szükségállapotét”. Egy PB-ülésen is próbálkozott, majd 1989. április 22-én, a KISZ utolsónak bizonyult kongresszusán felvetette: többekkel konzultálva szükségesnek látja úgymond a „gazdasági szükségállapot” bevezetését. Mindezt az ország akkor még mindenféleképpen első embereként mondta! Az aznap esti TV híradóban – fényképével a háttérben – felolvasták a miniszterelnök közleményét. Sem ő, sem a kormány nem tárgyalt ilyesmiről.

Ezzel visszafordíthatatlanul felgyorsult Németh Miklós leválása a főtitkár vezetete centrumról. Ez egyúttal gerjesztette az állampárti hatalmi centrum önfelszámolódását is. A szükségállapotról, erőszakról, visszarendeződésről, kétfrontos harorról szóló „jelbeszéd” Magyarországon mindig is 1956-ról szólt. Horn Gyula külügyminisztériumi államtitkár ezt ki is mondta április 24-i, hétfői sajtóértekezletén: *„A gyökeres politikai változások evolúciós folyamatainak időszakában az erőszakkal vagy diktatúrával történő fenyegetőzés – bárki részéről is történjen az, (! – G.J.) egyet jelent a reformellenességgel. Mai helyzetünkben minden olyan törekvés, amely meg akarja hiúsítani a reformokat, ellenforradalmi cselekvés”* – szögezte le szigorúan.²²

A hatalom felső berkeiben így magára maradt (aki egyetértett, az is hallgatott) Grósz Károly valamiféle „reformvisszarendezésben” gondolkodott. Ő maga fejtegette 1989. január 31-én, a drámai hatású Pozsgay-nyilatkozat után két nappal (vasárnap tért vissza Davosból, az interjút nyilván hétfőn hozták össze): *„Reális veszélynek tartom a politikai reform indokolatlan felgyorsulását, látok benne robbanásveszélyt (!), lehetőséget arra, hogy a politikai folyamatok ellenőrizhetetlenné váljanak – ... a politika szétfelbomlik a gazdasági megújulást”*²³ 1956 teljes átértékelése pedig szétfelbomlítja a politikát – ez lehetett a másik aggodalma. (Ennél jobban csak 1956 újraértékelésének megtagadása zilálta szét – tehetjük hozzá utólag.) A régi és új politikai szereplők önkorlátozása, a társadalom mégis létező bölcsessége az ezt követő időkben végül is egy „ön szabályozó rendanarchiát” hozott létre. 1956 élő emléke nélkül a polgárháború valószínűleg nem lett volna elkerülhető.

A Kecskeméten április 15-én összehozott reformkörös nyilatkozatban²⁴ elhatározott országos találkozó Szegeden május 20-21-én lezajlott.

---

22 *Távlati cél a tömbön kívülség. Tudati zavar a párton belül. Horn Gyula nemzetközi sajtóértekezlete.* Délmagyarország, 1989. április 25.

23 *Legyünk tisztában önmagunkkal. A főtitkár a pártról, a reformról, a politikai stratégiáról.* Magyar Hírlap (Matkó István) és Népszabadság (Kanyó András) interjúja Grósz Károllyal. 1989. január 31.

24 A harminc reformkör 80 képviselője Géczi Józsefet kérte fel a nyilatkozatnak a Reformműhely plenáris ülésén történő ismertetésére. RB 128-130. p.

A Magyar Nemzet pl. *A párt elveszíti legjobb erőit, növekszik a szétesés veszélye* címmel hozta le a nyilatkozatot (1989. április 16.)

A reformkörü mozgalom szegedi platformtervezete²⁵ szakított a múlttal: „*Mai összetett válságunk annak az ázsiai típusú, despotikus, posztalinista rendszernek a válsága, amely Magyarországon 1948 után épült ki, majd az 1956 utáni számos elmozdulás, ... reformtörekvés és átmeneti siker ellenére ma már működésképtelen.*” Egy kis utópia itt-ott még bent maradt a szövegekben: „*A rendszer lebontása demokratikus és szocialista irányultságú meghaladása szükséges és sürgető.*” Egy mondattal alább a program túllépett ezen a mondaton: „*Reformálni csak működőképes rendszert lehet. A jelenlegi nem az. Rendszerváltásra van szükség.*”

Miért is? Választ a második, szeptemberi budapesti tanácskozás adott: „*Nem a szocializmus van válságban, mert az elmúlt negyven év során létező rendszer nem tekinthető sem szocialista formációnak, sem affelé mutató közvetlen átmenetnek. Ebben az értelemben (Micsoda teoritikus pontosság! – G.J.) rendszerváltásra van szükség.*”²⁶ (Mégpedig a frissen szerveződő ellenzék és a reformerkedő hatalom közötti politikai megállapodást megvalósító alkotmányos, szabadválasztásos békés átmenet – országgyűlés által formába öntött – demokratikus forгатókönyve szerint.) Mindebből következett 1956 és Nagy Imre örökségének felvállalása. Természetesen beleértve az akkor már igen közelgő „méltó nemzeti temetés” ügyét. Az ország nyilvánossága a hétvégi rádió- és televízió-tudósításokból értesülhetett erről. (Az MTV Napzárta műsorának hanganyagát legépeltük, így a következőkben erre támaszkodunk.)

Azokban a lebegő és vibráló hónapokban a reformértelmiségi elit igen nagy befolyással bírt az állami televízió ún. háttérműsoraiban. *Kéri László* segítségével így kerültünk be vasárnap este az MTV Napzárta című közvetlen adásába, mint a hónap csodái és csodabogarai. *Déri János* a további reformkörös politikai forgatókönyvről érdeklődött. *Szabó Zoltán* azonban 1956 újraértékelésére terelte a szót: „*A másik egy nagyon fontos politikai esemény. Keserű Imre nem véletlenül említette március 15-ét, ami minőségi változást hozott az ország politikai életében. A civil társadalom megjelenítette magát! A következő ilyen esemény június 16-a lesz, Nagy Imre temetése. Ezzel kapcsolatban is elfogadott egy álláspontot a tanácskozás, azt hiszem jobb, ha ezt Jóska papírból olvassa fel, mintha megpróbáljuk itt fejből elmondani.*”

---

25 RB 206-211. p., ill. „*A szegedi áttörés*” c. fejezet: 187-264. p.

A reformkörök élete és halála 1988-1990. A tiszavirágzástól Horn Gyuláig. Szerk. Géczi József Alajos, Révész Béla. Reformkörök Alapítvány, Bp. 2015. (továbbiakban: Tiszavirágzás) 22-28. p.
Platform. Az MSZMP tagok reformköreinek első országos Tanácskozása. Délmagyarország különkiadása. Szeged, 1989. május 20. 8. p. („platformkavalkád”)

26 *Jelentés a platformegyeztetésről.* 1989. szeptember 3. In. *Reformkörök és reformalapszervezetek budapesti tanácskozása 1989. szeptember 2-3.* Szerk. Kerekes György, Varsádi Zsuzsa. Kézirat gyanánt. Kossuth. Bp. 1989. 61–77. o.
RB 333-340. p.

Géczi József: Én is úgy gondolom, hogy legjobb, ha felolvasom a „Múltunk a jelenben” ...erre vonatkozó mondatát: »Nagy Imre a Magyar Szocialista Munkáspárt alapító tagja, az ország 1956-os törvényes miniszterelnöke koncepció per áldozata lett. Az MSZMP Reformköreinek Országos Tanácskozása a felelősök helyett is megköveti a hozzátartozókat, és egyúttal javasolja, hogy az MSZMP Központi Bizottsága még a június 16-i gyászszeretartás előtt ebben a szellemben foglaljon állást.«”

„Azt tenném még hozzá – folytatta ott és akkor Géczi József – hogy egyértelmű volt az a vélemény, hogy körülbelül egy éve már nyilvánvaló a párttagság számára, hogy az ’53 utáni demokratikus szocialista áramlatok ügyében sürgős politikai állásfoglalásra van szükség, és rendkívül sajnálatos, hogy azóta következetlen és szerencsétlen manőverek történtek. Ilyen szempontból az MSZMP a temetés idejére nagyon elkésve, felkészületlenül érkezik, amikor a tagság egyfajta lelki válságot is átél majd! (Kiemelés tőlem 2016-ban – G.J.) ²⁷

A „Múltunk a jelenben” szekció közelmúltról szóló állásfoglalását május 20-án szombaton este az újszegedi Biológiai Központ nagytermében *Kerekes György* történész, szekciószóvivő ismertette a heves vitákkal tarkított záró plenáris tanácskozáson. Benne maradjon-e a budapestiek süvítő, „politikai gyilkosság” formulája – ez volt az egyik töréspont. Az óvatosabb bátrak győznek a csatában: a tagságnak „elsőre” talán a „koncepció per áldozata lett” megjelölés is elegendő emésztési feladatot jelent – így vélekedtek. *Kerekes András* rádiósnak talán itt lehetett elege belőlünk, illetve a mozgalomból. Annus József kifejezésével: a „csattogó szélben”, az érzelem- és indulatdús szócsatákban a résztvevők gyakran még a közös nevezőket sem vették észre.

Ugyanakkor az MTI és a sajtó által hétfőtől lehozott platformtervezetet és állásfoglalásokat (pl. a békés átmenetről, az alkotmányos rendszerváltásról, az ellenzékkel való politikai-közjogi megállapodás szükségességéről) az utókor nyugodt lélekkel tekintheti az országos tanácskozás dokumentumainak.²⁸

Szombaton az éjszakába nyúlt a „reform-iszapbirkózás”. A szívből jövő politikai hisztériák mögött a megkésetttség politikai érzete állt. Tény azonban, hogy a reformkörösök maguk is hozzájárultak az idő, a politikai forgatókönyvek felgyorsulásához. Ők is fokozták a politikai versenyhelyzetet. Ez azonban hamarosan számukra is egyre hátrányosabbá vált. Többségüket moralizálás, valamiféle erkölcsi küldetéstudat jellemezte. Győzni és vezekelni akartak egyszerre. Kis Viktor ezt

---

²⁷ A reformkörök 1989. május 20-i szegedi országos tanácskozása a Magyar Televízióban: Híradó, Napzárta, 1981. május 21. A Hét. Lásd: Tiszavirágzás 28–54. p.

²⁸ Az átbillenés hónapja. Szemelvények a korabeli MTI tudósításokból. (A tanácskozás. Nagygyűlés. Tanács István: Reformkörök. Platformtervezet.) In. Tiszavirágzás 10–28. p.

a csoportot nevezte el később „romantikusoknak”.²⁹

Az igazi vita a szakadásról szólt. Alakuljon-e azonnal önálló szervezetté a „Reformszárny”, ahogy Szabó Zoltánék, Novák Zoltánék, Szántó Gyuriék sürgették, vagy őrizze meg a mozgalom továbbra is a „civil” jellegét?

Az éjszakába nyúló „földszintes” mérközést másnap, vasárnap délelőtt az újszegedi ligetben egy emelkedett, katartikus pillanatok sorozatát hozó nagygyűlés követte. Kései olvasatban Nyers Rezső határozottabban felvállalta a szegedi reformkörös programot. Benne a Nagy Imre és mártírtársai koncepciók perének felülvizsgálatát, az EKÁ-val való tárgyalásokat, vagy éppen a rendkívüli, előrehozott pártkongresszust. Pozsgay Imrét azokban a hónapokban többször megtépták. Óvatossága azonban más okokkal is magyarázható. Ekkortájt indította el a Demokratikus Magyarországért Mozgalom (DMM) előszervezkedését egy hamarosan már meghaladott politikai törésvonal mentén. (Szép szavakat mondott a reformkörökről – „megsimogatta a buksinkat” –, de igazából nem ismerte fel a bennük rejlő politikai potenciált.³⁰ Bizalmatlanul tekintett a mozgalom akkor még meglevő népi-urbánus (népnemzeti és „nyugatos”) belső szövetségeire vagy éppen amatőrizmusára. Sokak emlékezete szerint a zsebében ott lapult a DMM zászlóbontó nyilatkozata, de végülis nem hajtogatta szét. Ezen a napon azonban ő és Keserű Imre volt a sztár. Pozsgay beszédének végén elénekeltük a Himnusz, és a napfényes liget fái mögül megszólaltak Szeged harangjai. Ezt a kegyelmi pillanatot a történelmi hűség kedvéért szoktam idézni. Talán más már nem is ... A korabeli tudósítások viszont hitelesen tükrözik a kortársi eufóriát. (Az újságírók lelkesedése egy kissé talán erősebb volt a népénél – G.J.)

Keserű Imre a délelőtt legnagyobb hatású, lobogó hajú, fehér inges szónoka 1956-ról szólva temette a bukott reményt. Tanács István aznapi tudósítása legyen a tanúnk: *„...beszédének leghatásosabb része az volt, amikor felsorolta a kelet-európai kommunista mozgalom perifériára szorított, vagy megsemmisített jeleseit. Borzongatóan hangzottak az ismert nevek, a sokszor lejáratott elvtárs szó kíséretében. Lukács György elvtárs, Nagy Imre elvtárs, Alexander Dubček elvtárs, Heller Ágnes elvtársnő, Bihari Mihály, Bíró Zoltán, Király Zoltán és Lengyel László elvtársak! Nem nevezhető szocializmusnak az a rendszer, amelyik ezeket kivetette magából*

---

29 Kiss Viktor: *Generációk és kérdések. Ágh Attila, Géczi József, Sipos József: Rendszerváltók a baloldalon.* Politikatudományi Szemle 2000. 3–4 sz. 320. p.

Erre magam is példát szolgáltatottam a második országos reformkörü tanácskozás előtti budapesti sajtótájékoztatón: *„Tiszteletes ellenzéki szerepre (vereségre - G.J.) kell törekedni a szabad választásokon.”* OS, 1989. augusztus 29. In. Tiszavirágzás 232. p.

30 *Tudományos és közéleti emlékülés a reformkörök 1989. májusi szegedi országos tanácskozása 25. évfordulóján, Szeged 2014. június 6.* Lásd: Tiszavirágzás 62–177. p. Benne: Brúszel László hozzászólása 143–146 p. és Mészáros Balázs: Nekrológ az élőről (Zárszó) 159–166. p.: *“...igen kedves hagyomány, hogy évfordulók alkalmából saját sírunknál így összegyűlünk.”*

– állapította meg a szónok. Vagy háromezer ember hallgatta szorongva a névsort az újszegedi szabadtéri színpadon. A fák sűrűjében szinte megállt a füledt levegő. Háromezren reménykedtünk egymáshoz szorulva, hogy pusztító vihar nélkül tisztul meg a légkör...”³¹ (Utalás Méray Tibor „Tisztító vihar” című könyvére – G.J.)

V. “Májusi tézisek” – a politikai forgatókönyvek átírása

1956 felvállalása és a békés átmenet garantálása szorosan összetartozott. Az MSZMP-n, az állampárton belül néhány hónap alatt felnőtt, országossá terebélyesedett, április-májusban pedig „egységes”, vagy legalábbis egy irányba ható mozgalommá integrálódott egy ellenzék, amely első nagy tanácskozásán most már Nagy Imre ügyben is delegitimálta a Kádár-rendszert.

Az Ágh Attilával és Sipos Józseffel közösen írt és szerkesztett 1999-es *„Rendszerváltók a baloldalon”* című kötet jól illusztrálja az akkori hetek, hónapok reformkörös eufóriáját. Egy, a közeljövőben megjelenő másik kéziratomban³² a „májusi fordulat” kulcsszereplőjének látom a tavasz végére országossá növvő reformkörös mozgalmat, de már nem vagyok annyira büszke történelmi tetteinkre, mint ifjabb szívvel. Az állampárti főhatalom belső ellenzékeként kiharcoltuk a „pártpaktumos »alkotmányoztató« rendszerváltást”, a békés átmenet politikai és közjogi forgatókönyvét. Ezzel együtt hozzájárultunk ahhoz, hogy mindebben néhány szűkebb kör jusson csak tényleges szerephez. Szabad választások döntenek a hatalomról, majd az így megosztott hatalmat társadalmasítani kell! Ez volt az eredeti ketős követelésünk. Az autonómiákra épülő gazdasági és szociális (sőt ökoszociális) rendszerváltó programjaink az általunk is felgyorsított politikai küzdelmek marta-lékává váltak.

Az említett kézirat *“Az »alkotmányoztató« rendszerváltó paktum szegedi forgatókönyve”* című részében pontokba foglaltam az 1989. május 20-21-i szegedi reformkörös tanácskozás „történelmi tetteit”. Lehet, hogy véletlen egybeesés, de ezek a „májusi tézisek” (már megint ez a tézis! – G.J.) a rákövetkező egy év folyamán átmentek a harci valóságba. Engedelmeükkel ehelyütt is felidézném őket. Már csak azért is, mert bár a kor dokumentumaiból, sajtójából szinte ordítanak ránk ezek a „köztények”, igazán mégsem citálgatja őket senki.

“A hatalom képviselőinek – szakítva eddigi halogató taktikájukkal –, azonnali érdemi tárgyalásokat kell kezdeni a (frissen alakult – G.J.) Ellenzéki Kerekasztal képviselőivel. Felszólítjuk az MSZMP Központi Bizottságát, hogy legközelebbi ülésén hozzon ilyen értelmű határozatot.” (A május 26-i PB-, majd a május 29-i

---

31 Tanács István: *Reformkörök*. MTI Press, 1989. május 21. In. Tiszavirágzás 18–21 p.

32 *A főhatalmon belüli reformkörös ellenzék szerepe a pártpaktumos alkotmányoztató rendszerváltásban*. Kézirat 26 p.

KB-ülésen ez megtörtént – G.J.)³³ „*A tárgyalásokkal hiteles, a társadalom bizalmát élvező politikusokat bízson meg*”.³⁴ (Azokban a hetekben összesen kettő ilyen állt rendelkezésre: Nyers Rezső és Pozsgay Imre. Feljövőben volt még Szűrös Mátyás, Németh Miklós és enyhén leszakadva Horn Gyula.) A régi politikai gazdák meggyengültek. Az 1985-ben megválasztott országgyűlés éppen kezdett volna belejönni az alkotmányozásba. Az ő játékkukat is elrontottuk. (És még szeretetre vágytunk!) Június 27-én Pozsgay Imre – dicsérve a „majdnem reformországgyűlés” erőfeszítéseit –, megkérte a méltatlankodó képviselőket: a Nemzeti Kerekasztal-tanácskozás idejére függesszék fel a „sarkalatos törvényt” tárgyalását.³⁵

„...*olyan feltételekben állapodtunk meg, – ez az én hibám is*” – merengett el a helyzeten Horn Gyula az MSZMP Politikai Intézőbizottságának (PIB) augusztus 15-i ülésén – „*amellyel aláástuk a parlament legitimitását*”³⁶. Biztos, ami biztos, a kormány – bár hónapok óta ő is „függetlenkedett” –, visszavonta az Országgyűlés elé már beterjesztett törvényjavaslatokat. A Jogi Bizottság éppen tárgyalta volna a párttörvény tervezetét.

Mi itt Szegeden „természetesen” ebben is előbb jártunk. Mai előadónk Póda Jenő, volt MDF-es képviselő és Ökrös Tamás Fideszes öspolitikus vezetésével már decemberben működött városunkban egy ellenzéki „előkerekasztal”. Ők 1988 december elején üdvözölték a Csongrád megyei reformkörök megalakulását.³⁷ (Az MSZMP-vezérkarból akkoriban csak Grósz Károly figyelt fel „jobboldali elhajlásunkra”.)

Nos a Csongrád megyei Reformkör és a Szegedi Ellenzéki Kerekasztal 1989. június második „nyilvános napján” „eligazította” a Magyar Országgyűlést: „... *az országgyűlési választások időpontjának meghatározása nem lehet a hatalmi apparátus taktikai manővereinek tárgya. A választások időpontját az MSZMP és az ellenzék közötti politikai megegyezéssel kell megállapítani*”. (Ahogyan azt szűk két héttel azelőtt a reformkörök szegedi állásfoglalása is megfogalmazta.) A közös nyilatkozat így folytatódik „... *a választásokig a parlament sarkalatos törvényt csak úgy alkosson, ha annak tervezete teljes nyilvánosságot kapott, és amelyről a politikai egyeztető tárgyalásokon megegyezés született.*”³⁸

---

33 Fejti György jelentése a KB-nak a politikai egyeztető fórummal kapcsolatos tárgyalásokról. 1989. május 29. RB 224-225. p.

34 RB 201-202 és 206-211. p.

35 Pozsgay Imre felszólalása 1989. június 27. Országgyűlési Napló 4297-4298. p.

36 Horn Gyula, PIB ülés (június 24-e óta van ilyen), 1989. augusztus 15. RB 307. p

37 A FIDESZ regionális szervezete kész egy párbeszédre. Levél Lovászi Józsefnek. Aláírás: Ökrös Tamás Csatlakoznak: MDF szegedi szervezete elnöksége nevében Domokos László, SZDSZ szegedi csoportja nevében Kiss Dózsa András, JATE TDDSZ nevében Csejte Dezső. In. RB 59. p (Lovászi József gyűjteménye.)

38 A Csongrád megyei Reformkör és a Szegedi Ellenzéki Kerekasztal nyilvános vitája, 1989. június 2. Nyilatkozat Géczi József és Póda Jenő aláírásával. RB 230-231p.

Visszatérve a május 20-i szegedi platformra, a reformkörök „külön is kérték” a demokratikus ellenzéket, „*hogy az utóbbi időben öröndetes módon reformirányba elmozdult kormány iránt a tevékenységéhez szükséges lojalitást biztosítsa*”. A május 20-21-én viharosan vitatott, de hivatalosan soha el nem fogadott állásfoglalás (a „békés átmenetről”) leszögezte: „*E tárgyalások során megegyezésre kell jutni a demokratikus átmenet feltételeit megteremtő sarkalatos törvényekről, a pártokról, a sajtóról, a választójogról, a büntetőtörvénykönyv módosításáról, a köztársasági elnöki intézményről, az alkotmánybírásról, a népszavazásról és a biztonsági kérdésekről szóló törvényekről.*”³⁹

Szeptember 18-án a Nemzeti Kerekasztal (NEKA) politikai megállapodása felemás konszenzussal, de megszületett. Az Országgyűlés kicsit berzenkedve, kicsit korrigálva, az ősz folyamán törvényformába öntötte a NEKA részkoncepcióit. (Ahogyan az a reformkörös szegedi dokumentumokban „írva volt” – G.J.)

*

A Pozsgay Imre január 28-iki nyilatkozata után megtapasztalt indulat-cunami fokozta a veszélyérzeteket. Közeledett június 16-ika, Nagy Imre és mártírtársai emberi módon való eltemetésének napja. Az erőszakkal való fenyegetőzés immáron nem csupán a gyengülő hatalom felől jöhetett. A békés átmenetről szóló tárgyalásokhoz folyamatosan konszolidált helyzet szükséges: „*A tárgyaló felek kölcsönösen vállaljanak kötelezettséget arra, hogy lemondanak az erőszak alkalmazásáról, az azzal való fenyegetésről, és szervezetenként (! – G.J.) is fellépnek minden olyan irányzat ellen, amely az erőszak alkalmazását nem utasítja el*”⁴⁰ – ezzel a mondatral zárult a tárgyalásos, békés átmenetről szóló szegedi állásfoglalás.

A közelgő temetéssel kapcsolatos reformkörös kiállítás gyorsan elnyerte méltó büntetését. Záró mondata így hangzott: „*A reformkörök képviselői részt kívánnak venni Nagy Imre és társai temetésén, s kérik a szertartás szervezőit, hogy helyezhessék el a síron koszorúikat*”.⁴¹ Az ünnepélyes politikai gyászszertartás előtt néhány órával a szervezők sajnálattal értesítették a reformkörök országos delegációját, hogy a protokoll-listára nem férnek rá, és csak a második vonalban járulhatnak a koporsókhoz.

---

39 Az MSZMP reformkörü mozgalom platformja (tervezet) V. fejezet a békés átmenetről. In. RB 210. p.

40 Uo. 210.p.

41 Nyilatkozat Nagy Imréről és az újratemetésén való koszorúzási szándékról. 1989. május 22. In. RB 203.

A budapesti reformkörösök ezzel kapcsolatos lépéseiről részletesen ír Novák Zoltán.⁴² Az ilyen sebek halálig nem gyógyulnak. Jómagam hazaérkezve megírtam a *„Békés átmenet a leszámolás felé”* című moralizáló, de távolba látó duzzogásomat.⁴³ A sérelmek további taglalásától megkímélném a hallgatóságot. A rendszerváltásban, állampártrobbantásban élenjáró Zala megyei reformkörösök viszont egy másik kapcsolat (Tóbiás Áron) révén „bemondva” koszorúztak június 16-án, a Hősök terén: *„Most pedig elhelyezik koszorújukat az MSZMP (pfúj, pfúj!!) Zala megyei reformkörösei (taps).”*⁴⁴

*

Grósz Károly onnan kezdve, hogy a pünkösdi „állampárti félfordulat” után 1988. június 16-án szétverette a Nagy Imre kivégzésének évfordulójára szervezett ellenzéki tüntetést, '56 dolgában hibát hibára, bűnt bűnre halmozott. Eljátszotta az állampárt körüli reformerek szembenézési esélyeit. Taktikázó szerencsétlenkedéseit az 1989. május 20-21-i szegedi reformkörös tanácskozás végképp kiütötte.

Nyers Rezső, Pozsgay Imre már a szegedi színtereken, így a tanácskozást bezáró vasárnapi napfényes újszegedi ligeti nagygyűlésen is kinyilvánította: azonosul a reformkörösök 1956-ot, valamint a Nagy Imre és mártírtársai június 16-ra tervezett ünnepélyes temetését érintő állásfoglalásával. Az MTI vasárnapi tudósításából és az MTV Napzártából az egész ország értesülhetett a reformkörösök kiállításairól.

Az EKA május 22-től, hétfőtől kezdve egyértelműen egy összenemzeti, a teljes nyilvánosságra igényt tartó politikai temetési ünnepség felé vette az irányt. Grósz Károly egy évig tartó erőlködése egy szűk körű „családi” temetésre – az egyéb halogató és visszarendezgető taktikákkal együtt – a szegedi tanácskozás első napjától

---

42 Nagymértékben támaszkodtunk a szegedi tanácskozás körüli események leírásánál Novák Zoltán monográfiájára.

Alcímek: Az MSZMP reformköreinek első országos tanácskozása (Szeged 1989. május 20-21).

Az államszocializmusból a képvisleti demokráciába való átmenet kérdései (!); A Budapesti Reformkör viszonya az ellenzéki mozgalmakhoz a kerekasztal-tárgyalások megindulásáig. Benne: Az Ellenzéki Kerekasztal és a reformkörü mozgalom; Nagy Imre és mártírtársai temetése és a reformkörü mozgalom. Az EKA-n belüli viták bemutatásánál ugyancsak Novák Zoltán elemzését vettük át. A tényleges vita közöttünk nem a platform dolgában, hanem a politikai szervezet témájában volt. Azzal pedig, hogy a vidéki reformkörösöknél antiszemitizmust emleget, valamint jómagamot, vagy éppen Lovászi Józsefet Vastagh Pál „famulusának” tart – talán közös politikai csalódásaink speciális termékének tekinthetjük.

43 Géczi József: *Békés átmenet a leszámolás felé*. Délmagyarország, 1989. június 20. 5. p. „Aki szavainak radikalizmusát, vehemenciáját csupán a tömeg méreteihez és indulataihoz, a válsághangulathoz, valamint a történelem által felkínált alkalmakhoz igazítja, lelkesítés helyett könnyen a gyújtogatás bűnébe eshet... Kissé kockázatos minden stratégiát az alig kétszáz kilométeres osztrák határra építeni.” (Ez egyszer mégis bejött. Kalandorságnak néztem akkor a bátorságot – G.J.)

44 Göndör István nagykanizsai reformkörös közlése. Vári Lászlóval, Dül Gáborral és Izsák (azóta Károlyi) Attilával vonultak fel a Hősök terére.

szánalmassá vált. A tanácskozást követő napokban valóságos reformkörös nyilatkozatáradat indult be. Magukévá tették, új elemekkel gazdagították a szegedi politikai állásfoglalásokat. A reformpolitikuskok is sorra – sőt egyszerre – deklarálták egyetértésüket. Május 22-én Szűrös Mátyás az Országgyűlés elnöke is követelte Nagy Imre és társai teljes politikai rehabilitációját.

E hétvégétől a kormány – élve a mások tehetetlenkedéséből is táplálkozó megnövekedett mozgásterével – egy új helyzethez illő emelkedettséggel tárgyalt a már nagyon közelgő június 16-i temetés lebonyolításáról. A tárgyalásokat az immár reformkörös támogató energiákat is maga mögött tudó Pozsgay Imre államminiszter vitte. A január végi tabudöntőgető politikai fenegyereket ekkor már „csupán” megkerülhetetlen személyiségként kezelték „túloldalivá” lett partnerei. A Magyar Hírlap május 24-i számában a Történelmi Igazságtételi Bizottság (TIB) részéről Földes Péter tájékoztatta a közvéleményt a temetés körül kialakuló új körülményekről. A Központi Bizottság skizofrén álláspontja szerint a kormány vegyen részt a temetésen. *Ott lehetnek úgymond az „egyszerű párttagok” is, de a KB nem képviselteti magát.*

A politikai érzéketlenséget, sőt ostobaságot demonstrálja, hogy a KB május 29-i ülésén az 1956-tal és Nagy Imrével foglalkozó állásfoglalástervezetet Berecz János terjesztette elő. (Ezt egészen az októberi kongresszusig nem sikerült véglegesíteni.) A helyzet képtelenségét ezen az ülésen is sokan érzékelték. Berend T. Iván kezdeményezésére a Népszabadság június 1-jei számában megjelentettek egy közleményt *“Nagy Imre és sorsársai temetéséről, a mártír miniszterelnök személyes tragédiájáról”*.⁴⁵

“Megbocsáthatatlan, hogy június 16-áig nem rehabilitálták Nagy Imrét és sorsársait, így temetésük az MSZMP erőteljes kritikájának vált színterévé” – hangzik majd el a Pécs-baranyai reformkörök június 22-i tanácskozásán a búsongó kritika. A salgótarjáni reformkörök dühös és keserű nyilatkozata leszögezte: ők mindenféleképp leróják tiszteletüket a gyászszertartáson. Június 15-én a nagyatádi MDF és a reformkör közösen javasolta a nemzeti zászló és gyászlobogó kitűzését. Kaposváron 16-án az ellenzék és a somogyi reformkörösök együtt koszorúztak Nagy Imre szülőházánál. A Fidesz által kezdeményezett emléktáblánál Tóbiás Áron mondott beszédet.⁴⁶ A szolnoki reformkörösök pedig misét celebráltak június 16-ra.

*

---

45 „Valóban mindkét oldalon meghaltak ... a nemzeti megbékélés jegyében egy kis politikai remekművet kellene fogalmazni” - idézik Berend T. Ivánt Székér Nóráék Riba András *A Nagy Imre kód* című könyvük *Egy temetés keresztmetszete* című fejezetében.

46 Tiszavirágzás 217-219. p.

Május Szeged utáni harmadában áttörés következett be a „rendszerzáró” pártkongresszus, valamint az EKA-val való modell/rendszerváltó tárgyalások dolgában is.

Vasárnapról hétfőre már érzékelhető volt, hogy fordulat állhat be az ellenzékkel való viszonyban. *Megérkezett a szegedi levél* az EKÁ-hoz. (Lovászi József megküldte a „sarkalatos” politikai állásfoglalásokat is.) Május 23-án a Népszabadságban nyilatkozott Tóth András, az MSZMP tárgyalódelegáció szakértője. A reformköröknek hatáskörük nincs, de véleményük fontos – fejtegette: „*Üdvözlendő minden olyan kezdeményezés, mely a jelenlegi holtpontonról kimozdítja a tárgyalásokat*” – jelentette ki. Jelezte, hogy a május 29-iki KB-ülés napirendre tűzi a Nemzeti Kerekasztal előkészítésének kérdését.

A május 24-i EKA-ülésem eufórikus hangulat kezdett kialakulni. Sárdi Anna javasolta a reformkörösökkel való közös szereplést (pl. a Napzártában). Orbán hűtötte a kedélyeket: „*...a reformkörösökkel nem levelezésben állunk, hanem levelet váltottunk.*”⁴⁷ Élni kell a reformkörös tanácskozás után mutatkozó kedvező lehetőségekkel, de a lövészárkok-barátkozást nem szabad túlzásba vinni. Még majd kiderülne, hogy ugyanazt akarjuk – tette hozzá Kónya Imre az egyik EKA-megbeszélésen.

A május 26-i PB ülésen többen még fenekedtek a reformkörökre. (Különösen a budapesti – Villányi úti – reformkörös „avantgard banda” volt sokak bögyében.)

A május 29-i KB ülést már egyszerre jellemezte az önfeladás, a korábbi pozíciók reflexszerű védelme és a tétova össze-visszaság. Mint láttuk, a testület egy lemondó legyintéssel megadta magát június 16-a „tekintetében”, anélkül, hogy a szembenézést vállalta volna. A reformkörös követeléseknek engedve (magáévá téve?) átírta viszont saját korábbi politikai forгатókönyvét. Javasolta a nemzeti kerekasztal tárgyalások kereteiről szóló megállapodások gyors megkötését, a politikai egyeztetések mielőbbi elkezdését. (Azaz a kétpólusú – pártelvű – alkotmányoztató rendszerváltó paktum összehozását.)

Nagy Imre szelleme minden történés felett ott lebeg ezekben a hetekben: Szűrös Mátyás házigazdaskodásával még június 13-án megtartották az Országházban a Nemzeti Kerekasztal tárgyalások ünnepélyes megnyitóját. A Központi Bizottság „együttal” október 7-re kitűzte a még május 9-én is elhárított állampárti (záró?) kongresszus megtartását. A döntéseket „sorscsapásként fogadó” testületnél csak Fejti György volt a rezignáltabb. Semmit sem fűzött saját előterjesztéséhez. A halogató taktika – egyébként profi – megtestesítője hallgatott. Ebben a témában más sem szólt hozzá.⁴⁸

Több reformkör juniálissal kívánta ünnepelni az áttörő győzelmeket. Június első hetében jöttek a hírek a véres pekingi eseményekről. Ennek apropóján üzeneteket

---

47 Novák 117. p.

48 Tiszavirágzás 217. p.

lehetett küldözni a visszarendeződésről ábrándozó hazai polgártársaknak. Reformkörök tucatjai – és természetesen a „külső” ellenzék – ezt meg is tették. A nemzetközi helyzet most nem fokozódott csupán, hanem felgyorsult. A havonta, hetente érkező újabb hírek egészen a ’89 decemberi román összeomlásig a legradikálisabb hazai forgatókönyveket is minduntalan átírták.

A kerekasztalos lengyel választásokon június 5-én összeomlott az ottani állampárt. Ez már a nemzetközi fordulat előjelzése volt. Június 16-án pedig bekövetkezett a Nagy Katarzis, sokféle előjellel, sok-sok személyes megéléssel. Kende Péter 1989 őszi sűrített fogalmazását hívjuk ide: „... ez a gyászünneplés olyan volt, mint egy úrfelmutatás, amely előtt a gonosz szűkülve menekül, sőt eloszlik a légből úgy, hogy a hívők hűledezve, de ugyanakkor felvidulva (és szorongva – G.J.) nézik, hogy hová az ördögbe tűnt”⁴⁹. „Állva porladunk szét” – mondta ugyanerre a jelenségre Nyers Rezső a másfél hónapos Magyar Szocialista Párt egy november végi elnökségi ülésén.⁵⁰

*

A visszarendeződés hazai feltételei tehát március 15-től elgyengültek, a május 20. és június 16. közötti szűk hónapban pedig felszámolódtak.

A Hősök terén állva, vagy a TV képernyője elé szegezve a nemzet többsége egy megismételhetetlen katarzist élt át. Az állampárt belső ellenzékének – vagy Kósa Ferenc szavaival a szocialista demokratáknak – azonban a frusztrációból is jutott bőven. Az EKÁ-ban tömörülő politikai erők – ahogyan azt Orbán Viktor néhány héttel előtte megjövendölte⁵¹ –, június 16-ikától erősebbek, magabiztosabbak lettek. Az állampárton belüli és az azon kívüli ellenzék így – a reformkörös ábrándok ellenére – nem politizálhatott többé tartós stratégiai szövetségben. Ha mégis történt ilyesmi, azt már nem volt ajánlatos bevallani.

Az 1989–1990-es politikai-hatalmi harcokban a nyár végétől nem 1956 megítélése állt a középpontban. A reformkörösök szomorúságára a baloldalon a skizofréniák is újratermelődtek. Liberális és konzervatív oldalon pedig az új világhoz illő egyoldalúságok.

Mégis kijelenthetjük: a ’89-es nemzedékek 1956 és Nagy Imre – és általában a békés átmenet – ügyében a maguk dolgát elvégezték.

---

49 Kende Péter: „Mitől omlott össze?” Világ 1990. január 4. II. .... 1 15-17. p. Lásd még: Kende P.: 1956 és ami utána következett. Kaligram, 2016. 280-291.p

50 Nyers Rezső a 25 főre sikeredett hőskorszaki szocialista elnökség gyűlekező társalgásán jegyezte meg ezt, a korábbi PB-ülések és a későbbi médiacsaták “fehér házi” ovális-asztalos termében. Az olvasó most kettőt tehet: vagy elhiszi emléktörődékemet vagy nem. (A „négy igenes” népszavazás hétvégéjén éppen Csehszlovákia összeomlása volt soron.)

51 Orbán Viktor: „Nem kell elsietni az egy asztalhoz ülést a reformkörökkel, mert június 16-a után az egész magyar belpolitikai élet erőviszonyai alapvetően másként fognak festeni és a javunkra fognak megváltozni. Miért sietünk? Miért ez az eufória?” (1989. május 31-i EKA-ülés)

MSZMP REFORM-KÖRÖK ORSZÁGOS TANÁCSKOZÁSA

Szeged 1989-05-20

2. sz. Forгатókönyv

Összeállította: Rátkai Árpád
Szeged 1989-05-18. 10.00.

TARTALOM:

1.	Program
2.	Helyszínek
3.	Résztvevők
4.	R-gárda
5.	Orvosi ügyelet
6.	Információs Csoport
7.	Szakértői csoport
8.	Forgatókönyv
9.	Fogadósobák
10.	Sajtóiroda
11.	Sajtóértékezesetek
12.	Gépiró iroda
13.	Hangfelvétel
14.	Video-lánc
15.	Dekoráció
16.	DÉMÁSZ
17.	Parkolás
18.	Naptári terv
19.	Aktivisták névsora

1. Program

10.00.-10.30. Megnyitó plenáris ülés az SZBK előadó-jában.

Megnyitó - Lovászi József /3 perc/

A reformkörök szerepe a párt megújulásában

- Kerényi György /14 perc/

Közös álláspontok és vitakérdések

- Géczi József /14 perc/

14.45.-17.00. Szekcióülések:

    Multunk a jelenben

    Milyen pártot akarunk ?

    Átmenet a demokráciába és a jogállamba

    Társadalmi állapotáink és a reform

    Gazdaságpolitika és tulajdoni reform

- 2 -

Három szekció az SZBK-ban, két szekció az OI-on.
Helyzinelosztás: későbbi időpontban.

Ebéd az SZBK és az OI ebédlőjében, szekciónként
eltérő időben.

17.00.-18.30. Szünet és szakértői bizottságok tanácskozása.

18.30.-21.00. Plenáris ülés

Vita-összefoglaló, állásfoglalás-tervezetek,
bizottságok megválasztása.

Elnökök:

2. Helyszínek

2.1. Szegedi Biológiai Központ Odesszai krt. 62. T: 23-022

Helyszín-felelős: Dallman László

2.1.1. Plenáris ülések helye: előadóterem /300 fő/

A plenáris üléseken itt csak a tanácskozó résztvevők
/fehér névkártyával/ és az újságírók közül a fotósok
és filmesek tartózkodhatnak. A többi újságíró és a
megfigyelő résztvevők video-láncon kísérhetik figye-
lemmel az üléseket /első emeleti előadó, második eme-
leti klubterem és az előcsarnok/.

2.1.2. Szekcióülések helye: nagy előadó /300 fő/

első emeleti előadó /60 fő/

második emeleti klubterem /80 fő/

A tanácskozó résztvevők elhelyezkedését követően -
amennyiben marad hely - a rendezők annyi embert enged-
hetnek be, amennyi hely még maradt.

2.1.3. Információs csoport - bejárat mellett 23-022
szombat 8.00.-21.00.

2.1.4. Sajtóiroda - I.em. jobbra 16.sz. 23-960, 23-022/142

2.1.5. Gépíró csoport - I.em. balra 39.sz. 14-240

13-726 /telefax/

82-442 /telex/

2.1.6. Fogadó szoba - I.em. jobbra 12.sz. 12-793

2.1.7. Ebédlő - földszint hátul balra

2.1.8. Büfé - földszint hátul jobbra

2.1.9. Orvosi szoba - földszint balra a folyosó végén

2.2. Oktatási Igazgatóság Bal-fasor 39. T: 13-033

Helyszín-felelős: Bozóki István

2.2.1. Szekcióülések helye: földszinti előadó /190 fő/

első emeleti előadó /60 fő/

- 3 -

Elhelyezkedés 2.1.2. szerint.

2.2.2. Információs csoport - előcsarnok
péntek 14.00.-23.00.

2.2.3. Gépiró csoport: harmadik emeleti iroda
első emeleti iroda

2.2.4. Fogadószoba: harmadik emeleti irodából balra

2.2.5. Ebédlő: földszint hátul

2.2.6. Büfé: földszint hátul

2.2.7. Orvosi szoba: földszint balra

3. Résztvevők

3.1. Fehér névkártya: tanácskozó résztvevők /a reformkörök
küldöttei/ és a meghívottak

3.2. Kék névkártya: megfigyelők

3.3. Zöld névkártya: újságírók

3.4. Rózsaszín névkártya: rendezők

4. R-gárda

Vezető: Gila Ferenc 14-411

Helyettese: Bedő Katalin: 12-140

Az R-gárda gondoskodik a plenáris és szekciósülések zavartalan lebonyolításáról. Szolgálati ideje szombaton nyolc órától a tanácskozás befejezéséig. A helyszín bejárása 18-án, csütörtökön 17.00. órakor.

5. Orvosi ügyelet

május 19., péntek

készenlét a városi központi ügyeleten 10-100

május 20. szombat

SZBK: 7.45.-13.00. Dr. Farkas Judit

13.00.-19.00. Dr. Pülöp Katalin

19.00.-21.00. Dr. Sinkó Béla

Orvosi szoba a földszinten balra a folyosó végén.

május 21. vasárnap

Ujszeged, Szabadtéri Színpad:

10.00.-12.00. Dr. Meleg Magdolna

- 4 -

6. Információs csoport

Vezető: *Révész Mihály*

Helyettese: *Szerdahelyi Marianna*

Szolgálati ideje: péntek 14.00.-23.00. OI előcsarnok
szombat 8.00.-21.00. SZBK földszint

Az ICS részegységei:

6.1. Névkártya-csoport

Vezető: Sarok Éva

A résztvevők listáinak elkészítése május 19-ig
- Bácsi Györgyné 25-811

A névkártyák elkészítése és az OI-ra szállítása
május 19-én d.e. - Oláh István 22-011

1000 db biztosítótű beszerzése

A névkártyák feliratozása és csoportonkénti előkészítése
- Sarok Éva, Batáriné Domanovszky Beatrix

A névkártyák kiosztása érkezés szerint

6.2. Étkezési csoport

Vezető: Elekes Zoltán

Helyettese: Szabó Béla 22-011/321

Az étkezési létszám jelentése a konyháknak és írásbeli megrendelő eljuttatása az SZBK konyhájára május 18-án csütörtökön 10.00. óráig. - Lovászi József 25-811

Étkezési jegyek - Dallman László

Az étkezési jegyek ára: ebéd + vacsora 150 Ft
ebéd 90 Ft

Az étkezési jegyek színe: ebéd az SZBK-ban: kék csikos
ebéd az OI-on: piros
vacsora az SZBK-ban: sárga

Jegyeladás: Szabó Katalin 13-033

6.3. Szállás-~~nyak~~cs csoport

Vezető: Révész Mihály 13-033

Helyettese: Biró Sándor 21-622

Pénztár: Horváth Béla 12-140

6.4. Nyomtatvány-csoport

Vezető: Szerdahelyi Marianna

Helyettese: Martonosi Imre /sokszorosítás/

Feladat: A platformújság megjelenését követően beérkezett platform-javaslatok és előadás-szövegek, a napirend és a közös dokumentum-tervezet sokszorosítása és szétosztása, továbbá a résztvevők magukkal hozott anyagainak szétosztása, forgatókönyv sokszorosítása és szétosztása a rendezőknek.

- 5 -

7. Szakértői csoport

Vezető: Majsa József 21-611

Helyettese: Gábor Kálmán 21-611

Feladatok: szekcióülések figyelemmel kísérése, jegyzetelés
összefoglalók készítése, szerkesztése, gépettetése
az összefoglalók ismertetése menetközben a
többi szekcióval és a sajtóval

Szekció-csoportok:

7.1. Múltunk a jelenben

Belényi Gyula

Serfőző Zoltán

Kormányos András

Löffler Tibor

7.2. Milyen pártot akarunk ?

Gábor Kálmán

Balogh Iván

Szilágyi Judit

7.3. A gazdaság és a tulajdon reformja

Égető Emese

Molnár Ferenc

Tar Imre

7.4. Társadalmi állapotaink és a reform

Fábián György

Horváth Károly

Molnár Judit

Simon Klára

7.5. Átmenet a demokratikus jogállamba

Kremer Sándor

Virág János

Németh Jemő

Bolgár András

8. Forgatókönyv

2.sz. forgatókönyv május 18. csütörtök 12.00. - Rátkai Árpád

sokszorosítása - Lovászi József

szétosztása a május 18. 17.00. előkészítő értekezleten

Jelentős számú módosulás és kiegészítés esetén 3. sz.

forgatókönyv készítése május 19-én - Rátkai Árpád

- 6 -

9. Fogadószobák

Felelős: Kissné Novák Éva

béntek : OI harmadik emeleti irodából balra 13-033

szombat: SZBK I.em. jobbra 12.sz. 12-793

A fogadószobák kizárólag a meghívottak rendelkezésére állnak.

10. Sajtóiroda

Felelős: Sulyok Erzsébet

SZBK első emelet jobbra 16.sz. 23-960, 23-022/142

A gépiró csoportnál telefax 13-726 és telex 82-442

11. Sajtóértekezletek

Felelős: Sulyok ERzsébet

Helye: SZBK nagyterem

Időpontjai:

12.30. szekciónként egy képviselő

17.30. szekciónként egy képviselő

21.00. szekciónként egy képviselő + Pozsgai Imre + Vastagh Pál

12. Gépiró iroda

Vezető: Biacsi Györgyné

SZBK első emelet balra 39.sz. 14-240, 13-726, 82-442

2 db Robotron S 6010

1 db Robotron S 6125

papír, indigó

OI: harmadik emeleti iroda, első emeleti iroda

13. Hangfelvétel

SZBK: technikaért felelős: Dallman László 23-022

kezelésért felelős: Oláh István 22-011

OI: technikaért és kezelésért felelős: Takács József 13-033

Kazettákért gondoskodik: Lovászi József

14. Video-lánc, video-felvétel

, Felelős: Oláh István

Szerelés az SZBK-ban 18-án és 19-én

Technikus: Békési István 22-211

15. Dekoráció

Felelős: Gyenesei Edina 22-011/205

16. DÉMÁSZ

Felelős: Németh György 25-811

17. Parkolás: Az SZBK mögött, a Sportcsarnok mellett és az OI mellett.

- 7 -

18. Naptári terv

május 18. csütörtök

17.00. SZBK: előkészítő megbeszélés, forgatókönyv szétosztása
minden rendezőnek, szakértői csoportnak
video-lánc szerelése

május 19. péntek

video-lánc beállítása, sajtóiroda felállítása, gépiro-
iroda felállítása, büfé megnyitása az OI-n, dekoráció
az SZBK-ban

14.00.-23.00. Információs csoport az OI-n

20.00.-tól szekció-elnökök és a szakértői csoportok
értekezlete az OI III.em. tanácsteren

május 20. szombat

R-gárda: 8.00.-tól a tanácskozás befejezéséig

Információs csoport 8.00.-tól a tanácskozás befejezéséig

Gépiro iroda és sajtóiroda: 8.00.-tól a tanácskozás
befejezéséig

10.00.-10.30. Plenáris ülés

10.45.-17.00. Szekcióülések

12.30. Sajtóértekezlet

17.00.-18.30. Szünet és a szakértői bizottságok tanácskozása

17.30. Sajtóértekezlet

18.30.-21.00. Plenáris ülés

21.00. Sajtóértekezlet

vasárnap, május 21.

10.00. Ujszegedi Szabadtéri Színpad: naggyűlés

Felhasználják: a tanácskozás szövegírói, Pozsgai Imre
és Nyers Rezső

Elnökök: Kissné Novák Éva

Rendező szerv: Szeged Városi pártbizottság

Rossz idő esetén az Ifjúsági Házban

19. Aktivisták névsora

Bedő Katalin 12-140

Biró Sándor 21-622

Bujdosné L. Eszter 24-824

Dallman László 23-022

Elekcs Zoltán 24-377

Fekete Zoltán 12-140

Gábor Kálmán 21-611

Géczi József 21-611

Gila Ferenc 14-411

Gyenesei Edina 22-011/205

Horváth Béla 12-140

Kmettykó Lajos 25-811

Kovács László 21-611

Lovászi József 25-811

Majsa József 21-611

Martonosi Imre 25-811

Oláh István 22-011

Rátkai Árpád 13-033

Révész Mihály 13-033

Sarok Éva 13-033

Sulyok Erzsébet 24-633

Szabó Béla 22-011/321

Az MSZMP-tagok reformköreinek első országos tanácskozása

Lenin: Az arany jelentősége

„Az Igazi forradalmár számára a legnagyobb veszély – és talán az egyetlen veszély – a táloztó forradalmiság, amikor megfedelkezik arról, hogy milyen hatalom és körülmények között helyénvaló és eredményes a forradalmi módszerek alkalmazása. Az Igazi forradalmár legtöbbszor éppen akkor törik ki a nyakukat, amikor a „forradalmat” nyugvóhelyre kezdtek írni és csaknem ismételten, amikor kezdtek elvezetni a fejüket és képtelenek voltak arra, hogy a legnagyobb hidegvérrel és teljesen józanul megfontolják, mérlegeljék, ellendízzék, mikor, milyen körülmények között, melyek teretelen kell Forradalmi módon cselekedni, s mikor, milyen körülmények között, melyek teretelen kell diktálni a reformista cselekvést.”

A kecskeméti nyilatkozat

A reform-műhely címmel 1989. június 15-én, Kecskeméten megrendezett országos tanácskozás alkalmával a következő témák kerültek napirendre:

A MSZMP eddig megalkult, a piac-
ormszabadság alapján szerveződött
reformokérei. Találkozzukon egyen-
es álláspontot alakítottak ki a —
tározóvá kell válnia a reformgondol-
kodásnak és cselekvésnek. Az átfo-
rést és a reformerők megszerveződé-
st is segítve az MSZMP vezetés
veszt tudomással a reformerők lé-

nemzetközi megbecsülés, a part e-
sztili a legjobb erőit, növekszi
szítéses veszélye.

— A Kormány Bizottság legutó-
bi ötletén személyi kérdésekben

... többségben már eddig is, egymástól

Reformköröket a pártban is!

— Az eddigi megalakult reformkör

...a párttagok passzívításba húzódtak vissza, mint azt régebben tették, vagy elhagyják a pártot, mint újab-

V. A fentiek szellemében kezdődészek a párttagok magai is

nyelvezük a paritások megyei reformkörének létrehozását. Felhívjuk megyében élő reformelkötelezett lelkészeket, és a pártból valamilyen

...atlakozzanak a kezdeményezés-

Elképzelésünk szerint a reformkör
párton belüli horizontális kapcsolo-
kat és a mozgalmi jellegű erősítő

Az MSZMP budapesti reformkörének nyilatkozata a KEB április 17-i határozatáról.

3. Vízszállításuk Lukács János elvárának, a KEB új elnökének az a sajátban megjelenni nyilatkozatát, miszerint az egy évvel ezelőtti vízszonyok között a kizáró határozat minden biztonsággal helyes volt. Elkeinté attól, hogy emberek igazgatótanál megkurcolást semmilyen körülmények között sem tartjuk helyesnek, a határozat, minthogy céljával ellentétben nagymértékben hozzájárult a pártvezetés végül is elcsúszó elintéjéjé felbontásához, más az akkori pártvezetés megnevezésével is nyilvánvalóan.

4. A KEB április 17-i határozatában és annak indoklásában újabb bizonyítások látnak ahhoz, hogy a jelenlegi partvezetés képtelen az MSZMP megújulásának ideje állni, minthogy a Kádár-féle vezetés legnyilvánvalóbb politikai baklövéseivel sem hajlandó nyitni és egyértelműen szembe fordulni.

FORUM.

FORUM.

A reformkörök tanácskozása, 1989. május 20. Szegedi Biológiai Kutatóközpont

(Fotók: Móra Múzeum Fotótára/Enyedi Zoltán)

Nagygyűlés, 1989. május 21. Újszegedi szabadtéri színpad

Fent: Nyers Rezső, Pozsgay Imre, Vastagh Pál, Novákné Halász Anna
a nagygyűlés megkezdése előtti pillanatokban

Lent: Lovászi József ismerteti a reformkörü tanácskozás nyilatkozatait
(Fotók: Móra Múzeum Fotótára/Enyedi Zoltán)

MSZMP REFORMKÖRÖK ORSZÁGOS TANÁCSKOZÁSA

Szeged, 1989. május 20.

A REFORMKÖRI MOZGALOM PLATFORMJA

/Tervezet/

Szegeden 1989. május 20-án az MSZMP tagok több mint száz reformkörének 440 képviselője öt szekcióban eszmecserét folytatott egy közös platformtervezet kimunkálása céljából. Valamennyi szekció írásba foglalta javaslatait. Ezek alapján készült az alábbi dokumentum, amelyet ezután nyilvánosságra hozunk, a reformkörökben és az MSZMP egész tagsága körében további vitára bocsátunk.

A tanácskozás résztvevői kinyilvánították szándékukat, hogy a platformtervezetet alapulvéve a következő hónapokban szorosan együttműködnek egy részletesebb reformprogram pártkongresszust megelőző kimunkálásában.

I.

Mai összetett válságunk annak az ázsiai típusú despotikus posztsztálinista rendszernek a válsága, amely Magyarországon 1948 után épült ki, majd az 1956 utáni számos elmozdulás, finomítás, reformtörekvés és átmeneti siker ellenére ma már működésképtelen. A rendszer lebontása, demokratikus és szocialista irányultságú meghaladása szükséges és sürgető.

A reformkörök a múlt terhétől való megszabadulás, a párt megreformálása, a válság leküzdése érdekében elvetik mind az ideológiai dogmákat, mind a pragmatizmus öncélúságát. Javasolják egy olyan ideológiai koncepció kimunkálását, amely tartalmazza az európai és a magyar progresszió, a szo-

- 2 -

cialista mozgalmak mellett a polgári radikalizmus, liberalizmus és a népi mozgalom időtálló értékeit is.

Módszeresen felül kell vizsgálni az 1956 novembere óta született ideológiai határozatokat. Rehabilitálni kell mindazokat, akiket e határozatok szellemében hátrány ért.

Az MSZMP reformköreinek országos tanácskozása a múlt kritikus felülvizsgálatakor szükségesnek tartja megerősíteni, hogy a magyar külpolitika továbbra is ragaszkodjon az ENSZ alapokmányához, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet helsinki záróokmányához. Nincs egyetlen olyan nemzetközi politikai törekvésünk sem, amely ellenkezne ezeknek az okmányoknak a betűjével és szellemével. Fontosnak tartjuk, hogy hazánk megkülönböztetett jó viszonyra törekedjen szomszédaival, külön is azokkal, amelyekkel közös politikai, katonai szövetség tagja.

Bízunk abban, hogy törekvéseinknek senki sem tulajdonít szándékunktól idegen tartalmat. A szembenálló katonai tömbök egyidejű felszámolásával párhuzamosan - vagy megfelelő nagyhatalmi garanciák megléte esetén - támogatjuk hazánk semlegességét.

II.

Az emberek aggodva látják az ország helyzetének romlását. A válság hatásai sújtják a társadalom minden területét, nyomasztó terheket raknak a lakosság egyes rétegeire, különösen a pályakezdő, családalapító fiatalok, a nyugdíjasok, a többgyermekesek és más hátrányos helyzetűek vállára. Súlyosbítja a helyzetet az eluralkodó politikai és erkölcsi válság, a kiűttalanság érzete. A lakosság romló egészségi állapota, az életkor csökkenése, a halálozási mutatók növekedése, a természeti környezet felelőtlen pusztítása, az elavult oktatáspolitikai és az elhanyagolt településpolitikai kérdésessé teszi a nemzet jövőjét.

A kialakult helyzetért az MSZMP-t - ezen belül döntően a nemzeti sorskérdések, a régóta mutatkozó figyelmeztető jelek iránt érzéketlen politikai vezetők - súlyos felelősség terheli. A pártállam, a kialakult gazdasági, politikai, társadalmi berendezkedés a vezetők személyétől

- 3 -

függetlenül is magában hordta a struktúra működésképtelenné válásának, az 1948 utáni modell válságba jutásának szükségszerűségét.

A politikai reform és benne az MSZMP átalakítása nem járhat sikerrel, ha elszakad a társadalom tagjainak mindennapi életét egyre nehezebbé, kilátástalanabbá tevő folyamatoktól. Kudarccra ítélt minden olyan törekvés, amely a makrostruktúra egészét az egyes alrendszerek egyidejű, átfogó reformja nélkül kívánná korszerűsíteni. A válságból kivezető utat a modell egészére kiterjedő, rendszerszemléletű reformprogram kidolgozása és következetes megvalósítása garantálhatja, amely átfogja a társadalom minden szféráját, a gazdaságot, a politikát, a kulturát, az infrastruktúrát, az élet- és gondolkodásmódot, a makro- és mikrostrukturát egyaránt. A strukturaváltással növekednek a társadalmon belüli feszültségek, nagyobb lesz a leszakadó rétegek gondja. Ezek kezelésére konkrét elképzelések kellenek.

A párt "vonuljon ki" az államból, az államigazgatást szakemberek végezzék. Történjen meg a népképviselő és az államigazgatás elkülönítése. Átfogó közigazgatási reform szükséges. Az állam vonuljon vissza saját illetékességi körébe. Szűnjön meg a társadalmi szféra egészét átfogó állami ellenőrzés és beavatkozás.

A kultúra és az infrastruktúra költségeinek biztosításánál meg kell szüntetni a rendkívül sok kárt okozó maradékelv érvényesítését. Véget kell vetni a hamis ideológiai elvek alapján évtizedeken keresztül folytatott értelmiségellenes politikának. Biztosítani kell a tudomány, a kultúra és a művészet autonómiáját, a szellemi szabadságot.

Jelenlegi válságunknak fontos része az értékválság, az értékhiány.

A párt kötelezze el magát a következő emberi, társadalmi alapértékek mellett: az egyén szabadsága, a demokrácia, a nyilvánosság, a szociális biztonság, a család, az egészség, a teljesítmény, a tudás, az egészséges környezet. Az MSZMP eddigi gyakorlatában többnyire figyelmen kívül hagyta az ökológia szempontjait. Politikájának képezze fontos részét az emberi lét biztosítására, a természet egyensúlyának fenntartására, a környezet védelmére való törekvés.

- 4 -

El kell távolítani az egyéni és közösségi autonómiát, a civil társadalom újraszerveződését és az öngazgatás kibontakozását gátló jogi és más akadályokat. Különösen támogatni kell az önkormányzati formák létrejöttét, megerősödését.

Az MSZMP-nek az egyetemes emberi érdekek és a nemzeti szempontok jegyében kell újragondolnia az internacionalizmus, a nemzetközi szolidaritás korábbi elveit és gyakorlatát. Nemzeti alapra kell helyezkednie, döntéseinek mozgatórugójává a nemzet érdeke váljon.

Az MSZMP-nek felelősséget kell vállalnia a határainkon túl élő magyarság és a hazánkban élő kisebbségek sorsának alakulásáért.

Az MSZMP reformkörei hitet tesznek az európai "közös ház" megteremtésének gondolata mellett, szorgalmazzák a Duna-medencében élő népek egymásra találását.

III.

A gazdasági reform elvi alapjait a következőkben látjuk:

1. Reformálni csak működőképes rendszert lehet. A jelenlegi nem az. Rendszerváltásra van szükség.
2. Föl kell lépni a teljes ellehetetlenüléssel és az annak keretei közötti hatalomátvételt célzó - nyílt vagy rejtett - törekvésekkel szemben.
3. A politikai demokrácia és szabadság alapja a gazdasági demokrácia, amely az "államigazgatási tulajdon" alapzatán nem hozható létre. Valódi tulajdonosok kellene.
4. Gazdaságunkat nem lehet felülről, az állami bürokrácia által kidolgozott reformcsomagok révén dinamizálni. Az egyén és az általa átlátható közösségek közvetlen érdekeire kell támaszkodni.

A magyar gazdaság elhúzódó és egyre mélyülő válságának alaptényezője a jelenlegi merev és mozdulatlan szerkezet mellett a kibékíthetetlen ellentmondás a növekedés és az egyensúly között. A reform megtorpanása óta eltelt másfél évtized tapasztalatai bizonyítják, hogy a gazdaság

- 5 -

növekedése vagy mesterséges dinamizálása csak az egyensúly gyors romlása, az egyensúly helyreállítása pedig legfőljebb stagnálás, sőt visszaesés mellett volt lehetséges.

Ennek a világgazdasági térvésztsüinket fokozó belső leépüléssel párosuló szerencsétlen változgádzálkodásnak a legfőbb oka a magyar gazdaság szerkezeti alkalmazkodóképtelensége, ami mögött a piacellenes szervezeti, irányítási és tulajdonosi strukturák húzódnak meg.

Az elmúlt másfél évtizedben az elavult szerkezet korszerűsítése helyett a gazdaságpolitika már két ízben is elodázta a reformokat azzal, hogy helyettük a külső forrásbevonásra alapozott látszatnövekedést erőltette, aminek következtében viszont az ország olymértékben eladósodott, hogy ma már az eladósodás növekedésének fékezéséhez is a belföldön megtermelt jövedelem növekvő hányadát kell külföldön kihelyezni. Végleg elmúlt tehát annak lehetősége, hogy a szükséges szerkezetváltást zömél külföldi források felhasználásával hajtsuk végre.

A legutóbbi öt év hibás gazdaságpolitikájának ezért - a társadalom újabb áldozatainak értelmetlenné silányulása mellett - az a legfőbb kára, hogy szembeállította egymással az egyensúly és a szerkezetváltás követelményeit, ezzel kikezdte gazdaságunk fejlődésének távlatait is. Ma már sokkal nagyobb ára van a modernizációnak, mint lett volna öt évvel ezelőtt. A társadalom egyre kevésbé képes és hajlandó viselni az egyedüli esélyt jelentő szerkezetkorszerűsítés rövid távon koncentráltan jelentkező költségeit.

Meg kell próbálni a lehetetlent: a külső egyensúly helyreállítását célzó szigorú pénzügypolitika és a szerkezetváltást ösztönző vállalkozói mozgástérbővítés követelményeinek összehékitését.

A feladat nem megoldhatatlan.

Tévedés ugyanis, hogy az egyensúlyörző pénzügyi szigor általában és elvileg ellentétes a szerkezetkorszerűsítést kikényszerítő intézményi reformokkal. A mai gazdaságpolitika alapvető hibája nem az, hogy pénzügyi megszorításokkal él, hanem az, hogy kizárólag a bankrendszer pénzügypolitikája restriktív, s ez nem kiegészíti, hanem helyettesíti a vállalkozók mozgástérét bővítő, a gazdaság rugalmasságát fokozó egyéb reformlépéseket.

- 6 -

A közhiedelemmel szöges ellentétben ugyanis a költségvetési politika egyáltalán nem visszafogott, hiszen az elvonásokat, adóbevételeket messze meghaladja a szélesebb értelemben vett kormányzati szektor költsége. Ráadásul a költségvetési csatornákon szinte korlátlanul kiáramló pénz éppen azokat a területeket tartja mesterségesen életben, amelyek a világgpiaci szempontból hatékony szerkezetnek nem képezhetik részét.

A szocialista export és a veszteséges termelés támogatása, továbbá a soha meg nem térülő nagyberuházások - mint amilyen lett volna a nagymarosi vízlépcső - felemésztik a gazdaság összes belföldi megtakarítását, így nem marad erőforrás a hatékonyan gazdálkodó vállalatok kezdeményezésére megvalósítandó szerkezetkorszerűsítés számára.

A népgazdasági jövedelem újraelosztásának mai iránya és mechanizmusa kifejezetten szerkezetkonzerváló hatással.

A feladat nem a szigorú pénzügyi politika feladása, hanem a veszteségtérítő célzatú költségvetési újraelosztás felváltása a bankok és a vállalkozók tőkepiacán megvalósuló közvetlen erőforrás-átcsoportosítással!

Ahhoz, hogy a gazdaságpolitika képes legyen összehangolni a szerkezetváltás és az egyensúlyörzés követelményeit, az alábbi területeken van egyszerre és együttesen szükség az intézményi reformok kritikus tömegére:

- 1./ a külgazdasági politika irányainak és mechanizmusainak - mindenekelőtt a KGST-egytömökös tartalmának és formáinak - gyökeres átalakítása;
- 2./ a hosszútávú vagyonérték növelésében érdekelt tulajdonosokat, plurális, kiegyenlített és piacerősítő hatású tulajdonszerkezetet teremtő tulajdonreform;
- 3./ a bevételek és kiadások rugalmas együttmozgását biztosító, a humán infrastruktúra kiegyensúlyozott fejlődését garantáló, a hiányt, illetve adósságot piaci módon finanszírozó, nyilvánosan jól ellenőrizhető államháztartás létrehozása;
- 4./ versenyző üzleti bankrendszer, modern biztosítók, befektetési társaságok és nyugdíjpénztárak, továbbá sokszínű ügynöki hálózat alkotta pénz és tőkepiac teremtése,
- 5./ elsősorban a felzárkózást ösztönző, ugyanakkor a végleges leszakadást gátló, a társadalmi esélyegyenlőséget fokozó szociális védőháló kiala-

- 7 -

kítása.

- 6./ Gyökeres korszerűsítésre szorul a gazdasági állam is, amit az ellensúlyok egyensúlyára kell helyezni. Elválasztandó
- a gazdasági kormányzat,
  - a jegybank,
  - a piacvédő és erősítő intézmények és
  - az állam vagyonát kezelő intézmények.

- 7./ Meg kell szüntetni azt a mezőgazdasági politikát, amely még a komparatív előnyöket jól kihasználó, világgiazi mércével mérve hatékony gazdálkodókat is fejlődésképtelenné teszi.

A gazdasági reform kulcskérdése a tulajdonreform, mivel végső soron minden gazdasági és politikai hatalom forrása a tulajdon.

A tulajdon sorsát hosszú távon meghatározó átalakulási és földtörvény jelenlegi tervezetei elfogadhatatlanok.

- 1./ Az átalakulási törvény nem technikai jogszabály, hanem burkoltan megvalósítja a tulajdonreformot.
- 2./ Az átalakulási törvényben foglalt tulajdonreform lényege, hogy ingyenesen szétosztja a társadalmi vagyont olyan személyek között, akiknek jelentős része nemhogy tulajdonosként, de még menedzserként sem bizonyította, hogy hatékonyan tud sáfárkodni ezzel a vagyonnal.
- 3./ Az átalakulási törvény nyomán kialakuló tulajdonszerkezet végleg rögzítené a mai monopóliumokat, a piacellenes összefonódásokat és megakadályozná a valódi tőkepiac létrejöttét.
- 4./ Az átalakulási törvényben a plurális tulajdonszerkezet szerves kifejlődésének előfeltételeit kell szabályozni.
Ennek részeként rendelkezni kell:
  - az állami vállalatok és szövetkezetek társasággá való átalakulásáról,
  - az állami vagyonkezelés rendszeréről,
  - biztosítékokról a monopolisztikus tulajdonkoncentráció ellen,
  - az önkormányzati és a társadalombiztosítási tulajdonról,
  - a tőkepiac felvevőképességével párhuzamosan előrehaladó vagyonértékesítésről,
  - a vagyonértékelésről.

- 8 -

Az állami tulajdon reformja meg kell hogy akadályozza a rendelkezési és haszonélvezeti privilégiumok átmentését /például a részvénytársasággá átalakított állami vállalatok részvényeinek az állampolgárok között valamilyen módszer szerinti, egyenlő arányban való szétosztásával/.

Nem fogadható el az a javaslat, amely az állami vagyont a kezelő tulajdonába adja.

A földtörvénynek településeink tartós létalapját kell biztosítani.

IV.

Az MSZMP maga is súlyos válságban van. A politikai intézményrendszer átalakítása megindult, ezzel azonban nem tart lépést az MSZMP belső átalakítása. Pártunknak jelenleg nincs megfelelő nemzeti-politikai programja, hiteles vezetése és mozgósítható tagsága.

Olyan pártot akarunk, amely politikai elveiben, szervezeti formában és működési rendjében kezdeményezően igazodik politikailag is tagolt társadalmunk plurális intézményrendszeréhez, a többpártrendszerű demokráciához.

Mindezek megteremtéséhez a párttagság teljes köre által demokratikusan választott küldöttek kongresszusára van szükség, melyet ez év őszére javasolunk összehívni. A kongresszus feladata nemzeti válságkezelő program kialakítása, egy mozgalmi jellegű párt alapstruktúrájának körvonalazása, az ehhez szükséges új szervezeti szabályzat kidolgozása, valamint a reformprogram következetes megvalósítására alkalmas, hiteles vezetők választása.

Az MSZMP kéderpártból, osztálpártból váljon marxista elkötelezettségű, baloldali közösségi párttá, amely merít a huszadik századi szocialista mozgalmak és a polgári progresszió értékeiből. Szakítson a demokratikus centralizmussal, működését jellemezze a teljes pártdemokrácia /nyilvánosság, platformszabadság, pártszavazás, évenkénti munkakongresszus, stb./

A tagság mozgalmi önszerveződése révén alakuljon ki a párt belső horizontális és vertikális kapcsolatrendszere, felépítése.

- 9 -

Szorgalmazzuk és segítjük az újtipusú - a tanácsi és a parlamenti választási rendszerhez igazodó - lakóterületi pártszervezetek létrejöttét.

Szükségesnek tartjuk a párt névváltoztatását. Ebben tükröződjön a megújuló párt demokratikus szocialista jellege.

A következő értékeket kell a megújult pártnak tetteiben is vállalnia: a szolidaritás, a tisztességes munka és az abból való megélhetés lehetősége, a szociális érzékenység, az esélyegyenlőség, a társadalmi önszerveződés és demokrácia. A politikai demokráciát olyan értékek tekintjük, amely a korábbi diktatórikus hatalomgyakorlással szemben érvényesülni engedi a tudást és a szakértelmet.

Csak a párton belüli teljes nyilvánosság teszi lehetővé a párt átalakulásának megkezdését és a tagságnak a döntési folyamatokban való érdemi részvételét. A párton belüli áramlatok nyilvánosságát biztosítsa a Platform című újság folyamatos megjelentetése.

A megújult párt alapvető feladatának tartjuk a demokratikus jogállamiságba történő békés átmenet elősegítését, annak határozott kijelentését, és biztosítását, hogy sem a hatalom megszerzéséhez, sem a hatalom megtartásához nem alkalmaz erőszakot. Ennek érdekében nyitott minden felelős társadalmi, politikai szervezettel történő együttműködésre, nemcsak a központi, hanem a helyi szervezetek szintjén is.

V.

A jelenlegi válsághelyzetből hazánkat csak egy társadalmi kiegyezés mozgathatja ki. Mindenkinek érdeke, hogy ez a kiegyezés egy demokratikus jogállamba vezető átmenetet szolgáljon és ez az átmenet békés legyen. Minden politikai erőnek felelősséget kell vállalnia a példa nélkül álló történelmi vállalkozás sikerre vitelében. Természetesnek tartjuk, hogy a fő felelősséget az MSZMP-nek kell vállalnia, amelynek 40 évnyi kormányzása a társadalmat a jelenlegi válságba juttatta. A felelősségből adódó feladatokat csak egy gyökeresen megújult párt képes ellátni.

- 10 -

A szükséges fordulatot két lépcsőben képzeljük el: a hatalom megosztásában, majd a megosztott hatalom társadalmasításában.

A/1. Minimális konszenzust kell teremteni a gazdasági összeomlás, az anarchia, az erőszakos visszarendezés, a jelenlegi patthelyzet állandósulásának elkerülése érdekében. E veszélyek megszüntetésének legfőbb eszköze a hatalom megosztása.

2. A hatalom képviselőinek - szakítva eddigi halogató taktikájukkal - azonnal érdemi tárgyalásokat kell kezdeniük az Ellenzéki Kerekasztal képviselőivel. Felszólítjuk az MSZMP Központi Bizottságát, hogy legközelebbi ülésén hozzon ilyen értelmű határozatot. A tárgyalásokkal hiteles, a társadalom bizalmát élvező politikusokat bizzon meg.

Ha a Központi Bizottság ennek a felszólításnak nem tesz eleget, akkor szükségesnek tartjuk, hogy a hatalom nevében a kormány vagy a parlament tárgyaljon.

3. E tárgyalások során megegyezésre kell jutni a demokratikus átmenet feltételeit megteremtő sarkalatos törvényekről: a pártokról, a sajtóról, a választójogról, a büntetőtörvénykönyv módosításáról, a köztársasági elnöki intézményről, az alkotmánybírárságról, a népszavazásról és a biztonság kérdéseiről szóló törvényekről. Meg kell egyezni a köztársasági elnöki posztra jelölendő személyek köréről, a választások időpontjáról és rendjéről, továbbá az MSZMP vagyonának megosztásáról, a szerveződő pártok működési feltételeinek megteremtéséről.

4. A tárgyaló felek kölcsönösen vállaljanak kötelezettséget arra, hogy lemondanak az erőszak alkalmazásáról, az azzal való fenyegetésről, és szervezetileg is fellépnek minden olyan irányzat ellen, amely az erőszak alkalmazását nem utasítja el. Vállaljanak kötelezettséget arra is, hogy a tárgyalások során kiegyezésre, nem pedig egymás politikai lejáratására töreksszenek. Külön kérjük a demokratikus ellenzékét, hogy az utóbbi időben öröndetes módon reformirányba elmozdult kormány iránt a tevékenységéhez szükséges lojalitást biztosítsa.

- 11 -

5. Javasoljuk, hogy a reformkörök minden szinten vegyék föl a kapcsolatot az Ellenzéki Kerekasztal helyi képviselőivel. A koalíciót is alulról! Üdvözljük a Tolna megyei pártbizottság azon lépését, hogy tárgyalásokat kezdett a helyi demokratikus ellenzék képviselőivel. Felhívjuk az MSZMP regionális helyi szervezeteit a példa követésére.

6. Támogatjuk azt a javaslatot, hogy gazdasági és szociálpolitikai kérdésekről a különböző szakszervezetek és érdekvédelmi szervezetek bevonásával többoldalú tárgyalások kezdődjenek.

B./ Miközben az említett tárgyalások haladéktalan megindítását szükségesnek tartjuk, le kell szögeznünk: a mai magyar társadalom politikai erővonalait nem kizárólag a hatalomhoz való viszony határozza meg. Úgy gondoljuk, a társadalom széles rétegei egyaránt érdekeltek a jelenlegi társadalmi-gazdasági modell radikális megváltoztatásában. Az új modell alapvető értékeiben is jó eséllyel alakítható ki közmegegyezés. Ilyen értékeknek tartjuk a tulajdonformák sokszínűségének talaján létrejövő hatékony piacgazdaságot, az egyéni és a kollektív szabadságjogokat, a többpártrendszer keretei között biztosított népszuverenitást, az önigazgató és autonóm civil társadalmat, a leszakadó társadalmi rétegek iránti szolidaritást.

Ezen értékek mentén hosszú távon széles társadalmi koalíció alakulhat ki, amelynek első lépéseként kezdeményezzük a fordulatban érdekelt valamennyi politikai erő műhelybeszélgetéseit, függetlenül attól, hogy ezek mely politikai szervezethez tartoznak. E beszélgetések is járuljanak hozzá ahhoz a széles nemzeti közmegegyezéshez, amelyen az ország új alkotmányának alapulnia kell.

S z e g e d, 1989. május 20.

Az országos tanácskozás
szerkesztő bizottsága

NYILATKOZAT

Nagy Imre, a Magyar Szocialista Munkáspárt alapító tagja, az ország 1956-os törvényes miniszterelnöke politikai koncepciók per áldozata lett. Az MSZMP reformköreinek országos tanácskozása a felelősök helyett megköveti a hozzátartozókat, egyúttal javasolja, hogy az MSZMP Központi Bizottsága még a június 16-ai gyászszeretartás előtt ebben a szellemben foglaljon állást.

A reformkörök képviselői részt kívánnak venni Nagy Imre és társai temetésén és kéri a szeretartás szervezőit, hogy helyezhessék el a síron koszorúikat.

S z e g e d, 1989. május 20.

MSZMP reformkörök országos tanácskozása

FELHÍVÁS

Az MSZMP reformköreinek szegedi országos tanácskozása felhívja a reformköröket, hogy gyűjtsenek aláírásokat környezetük párttagjai körében pártértekezlet helyett pártkongresszus összehívásának támogatására. Kérjük a párttagokat, hogy nevük és párttagsági könyvük számának feltüntetésével követeljék: öszre hívjanak össze pártkongresszust, amelynek küldötteit a tagság demokratikusan, platformok alapján, alulról felfelé válassza meg.

S z e g e d, 1989. május 20.

MSZMP reformkörök országos tanácskozása